



Varhaisen puuttumisen -malli Asunto ensin - asumispalveluyksikössä

Teemu Virtanen

2021 Laurea



Laurea-ammattikorkeakoulu

Varhaisen puuttumisen -malli Asunto ensin - asumispalveluyksikössä

Teemu Virtanen
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Kesäkuu, 2021

Teemu Virtanen

Varhaisen puuttumisen malli Asunto ensin -asumispalveluyksikössä

Vuosi 2021 Sivumäärä 43

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa Sininauha Oy:n Ruusulankadun tuettuun asumispalveluyksikköön, joka toimii Asunto ensin -periaatteella, Varhaisen puuttumisen -malli. Tavoitteena oli luoda malli, jolla työntekijät pystyivät puuttumaan varhaisessa vaiheessa asukkaiden asumista vaarantaviin toimintoihin. Opinnäytetyön sisältöä tehtiin yhteistyössä asumisyksikön henkilökunnan kanssa. Lisäksi muutama asukas halusi tutustua Varhaisen puuttumisen -malliin, kun se oli valmisteluvaiheessa.

Toiminnallisessa opinnäytetyössä toteutettiin Varhaisen puuttumisen -malli ja raportti tehdystä työstä. Teoreettinen osuus tässä opinnäytetyössä koostui asunnottomuuden historiasta kansallisesti, sekä Helsingissä. Tämän lisäksi esiteltiin Asunto ensin -malli, sekä sen palvelujentuottajia Helsingissä. Menetelmän muodostivat tutkimuksellinen kehittämistoiminta ja palvelumuotoilu. Toiminnallisen opinnäytetyön toteuttamistavan ja kehittämistehtävän lähtökohta muodostui tutkimuksellisen kehittämistoiminnan lineaarimallisesta kehittämisprosessista.

Asunnottomuutta esiintyy Suomessa edelleen runsaasti. Suomessa oli vuonna 2020 yli 4300 asunnottomia, joista yli 1500 oli Helsingissä. Asunto ensin -mallissa asukkaalta ei vaadita päihitteettömyyttä tai hoitoon sitoutumista, vaan tarkoituksena on saada ihmiselle ensiksi asunto, jonka jälkeen hänellä on mahdollisuus aloittaa terveydellisten-, taloudellisten- ja sosiaalisten ongelmien ratkominen.

Varhaisen puuttumisen -malli vaati pitkäjänteistä tekemistä, koska asukkailla on monimuotoisia elämään ja sen hallintaan liittyviä ongelmia. Tarkoituksena oli tehdä selkeä ja mahdollisimman kattava työväline, jota jokaisen työntekijän on helppo käyttää. Tähän lopputulokseen myös päästiin. Varhaisen puuttumisen -malli arvioitiin työntekijöiden toimesta ja lisäksi kaksi asukasta osallistui tähän myös. Jokainen sai antaa kirjallista palautetta ja muutosehdotuksia. Arviointien perusteella opinnäytetyön tavoitteet saavutettiin. Jatkokehitysideana oli, että Varhaisen puuttumisen -mallin vaikuttavuutta voisi tutkia ja sitä kautta jatkokehittää mallia sen hetken tarpeisiin sopivaksi.

Avainsanat: asunnottomuus, asumissosiaalinen työ, varhainen puuttuminen, Asunto ensin

Teemu Virtanen

The Early Intervention model of Housing first

Year

2021

Pages

43

The purpose of the thesis was to produce the Early Intervention model for Sininauha Oy's supported housing service unit in Ruusulankatu which operates on the principle of Housing first. The goal was to create a model for the employees to intervene already at the early stage with functions that risk the residents' housing. The content of the thesis was implemented in collaboration with the Housing Unit staff. In addition, a few residents wanted to orientate themselves with the Early Intervention model while it was in the preparation stage.

In this action research thesis, the Early Intervention model and a report on the work carried out were implemented. The theoretical part of this thesis consisted of the history of homelessness nationally, as well as in Helsinki. In addition, the Housing first model was introduced as well as the service providers for this model in Helsinki. The research method consisted of research development activities and service design.

Homelessness is still a problem in Finland. In 2020, there were more than 4300 homeless people in Finland, of whom more than 1500 were in Helsinki. In the Housing First model, the resident is not required to be drug-free or to undertake treatment, but the purpose is to get the housing first, after which the person has the opportunity to start to deal with health-related, economic and social problems.

The Early Intervention model required persistent commitment because the residents had a variety of problems related to life and its management. The purpose was to create a plain and as comprehensive tool as possible in order to provide a tool that is easy for every employee to use. This result was also reached.

The Early Intervention model was evaluated by the employees and in addition, two residents also participated in the evaluation process. Everyone had the opportunity to provide written feedback and suggestions for the changes. Based on the evaluations, the goals for the thesis were reached. The idea for further development was that the effectiveness of the Early Intervention model could be studied and thereby further develop the model to suit the needs of the moment.

Keywords: homelessness, housing social work, early intervention, Housing first

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Opinnäytetyön lähtökohdat ja tarve.....	7
2.1	Sininauha Oy	8
2.2	Varhaisen puuttumisen -malli	8
2.3	Tarkoitus ja tavoite.....	8
3	Tietoperusta ja keskeiset käsitteet.....	9
3.1	Asunnottomuus Suomessa	9
3.2	Asunnottomuus Helsingissä	11
3.3	Asunto ensin -malli.....	14
3.3.1	Laatusuositukset	15
3.3.2	Asunto ensin -palvelumalli Helsingissä	17
3.4	Sosiaalihojaus ja sosiaalinen vahvistaminen	19
3.5	Sosiaalinen kuntoutus ja voimaannuttaminen osallistamisena	19
3.6	Motivoiva haastattelu.....	20
4	Toteutustapa ja menetelmät	21
4.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	21
4.2	Tutkimuksellinen kehittämistoiminta	22
4.3	Palvelumuotoilu	24
5	Opinnäytetyön toteutus	24
5.1	Varhaisen puuttumisen -mallin suunnittelu	24
5.2	Varhaisen puuttumisen -mallin pilotointi	26
5.3	Lanseeraaminen	27
6	Arviointi	27
6.1	Tulokset	28
6.2	Opinnäytetyöprosessin arviointi.....	29
6.3	Itsearviointi	29
6.4	Pohdinta	30
6.5	Eettisyys ja luotettavuus	31
	Lähteet.....	32
	Kuviot	37
	Taulukot	37
	Liitteet	38

1 Johdanto

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää Asunto ensin -asumispalveluyksikön käyttöön varhaisen puuttumisen malli, jolla voidaan tukea häätöuhan alla olevien tai sellaiseen riskiryhmään kuuluvien asukkaiden asumisen jatkuvuutta. Tämä tapahtui Sininauha Oy:n Ruusulankadun tuetussa asumispalveluyksikössä, joka toimii Asunto ensin -periaatteella.

Asunnottomuudella tarkoitetaan vakituisen asunnon ajoittaista tai jatkuvaa puuttumista ja se voikin johtua monista syistä. Taustalla voi olla esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelmat, perheväkivalta, taloudelliset vaikeudet, perheen hajoaminen, työttömyys, vankilasta vapautuminen tai jokin muu syy. Asunnottomuuden taustalla saattaakin olla monenlaisia ongelmia” (Mielenterveystalo 2021). Asunto ensin -mallissa asunnottomalta ei vaadita päihitteettömyyttä tai hoitoon sitoutumista. Tavoitteena on saada ensiksi vuokrasopimus pohjainen asunto asumispalveluyksiköstä, jonka jälkeen asukas voi ruveta hoitamaan terveydellisiä-, taloudellisia- ja sosiaalisia puutteitaan, halutessaan henkilökunnan ohjauksella, sekä tuella.

Opinnäytetyön luonne on toiminnallinen. Siinä on huomioitu niin henkilökunnan, kuin asukkaidenkin näkemyksiä ja palautetta Varhaisen puuttumisen -mallin luomisessa. Keskeisinä käsitteinä toimivat sosiaaliohjaus ja sosiaalinen vahvistaminen, sekä voimaannuttaminen osallistamisena. Opinnäytetyön tavoitteena oli, että kyseinen malli antaisi henkilökunnalle helpon ja lähestyttävän tavan asukaskontaktia varten, kun asukkaan asuminen on vaarantumassa tai hänen toiminnassaan huomataan muita haittaa aiheuttavia muutoksia. Lähtökohtana on, että asukas itse on motivoitunut ottamaan apua, sekä ohjausta vastaan ja on valmis omaan muutokseen. Mikään lainsäädäntö tai kukaan henkilökunnasta ei voi asukasta tähän pakottaa.

Vastaavanlaista mallia ei asumispalveluyksikössä ole ollut vielä käytössä. Näin ollen tämä on uutta niin henkilökunnalle, kuin asukkaillekin. Hyvällä yhteistyöllä ja sitoutumisella jokaisella on mahdollisuus saada Varhaisen puuttumisen -mallista positiivisia kokemuksia ja hyödyntää sen tuomaa dialogia tulevaisuudessa. Jokainen asukas on asuntonsa arvoinen ja tulevaisuudessa tavoitteena onkin saada jokainen asukas mieluummin jatkosijoitettua kevyemmin tuettuun asumiseen, kuin vuokrasopimuksen purun kautta takaisin asunnottomaksi. Tällä mallilla siihen tarjotaan mahdollisuus, jota toivottavasti mahdollisimman moni asukas käyttää hyödykseen.

2 Opinnäytetyön lähtökohdat ja tarve

Opinnäytetyön työelämäkumppanina toimii Sininauha Oy:n Ruusulankadun tuettu asumispalveluyksikkö, joka toimii Asunto ensin -periaatteella. Kohderyhmänä ovat yksikön täysi-ikäiset asukkaat. Kehittämistyön taustalla on asukkaiden vuokrasopimusten purkujen lukumääräinen nousu kahden edellisen vuoden aikana, jota halutaan laskea. Varhaisen puuttumisen -mallista pyritään luomaan yksi toimintatavoista, joilla purku-uhan alla oleville tai niiden vaarassa oleville asukkaille tarjotaan henkilökohtaista mahdollisuutta korjata omaa toimintaansa henkilökunnan avustuksella.

Tilastollisesti tarkasteltuna saadaan tietojärjestelmämuutoksesta johtuen vuokrasopimusten purkumäärät vuodesta 2108 alkaen. Asukaspaikkojen määrä on ollut koko tarkastelujakson aikana sama 91 asukasta. Vuoden 2018 aikana on ollut 110 vuokrasopimusta, joista 5 on päättynyt purkuun. Vuonna 2019 vuokrasopimuksia on ollut 118 kappaletta ja niistä 13 on päättynyt purkuun. Vuoden 2020 kohdalla vuokrasopimuksia on ollut 123 kappaletta ja näistä puretuksi on tullut 13 kappaletta. Vuosikohtaisia tilastoja lukiessa tulee huomioida, että kirjattu tieto on teknisesti määritelty vuoden sykleissä, joten luvuissa saattaa olla vuosikohtaisesti kappalemääräisesti muutaman lukumäärän heittoa, mutta kokonaismäärän lopputulos on pitävä kolmen vuoden otannassa. Näin ollen vuosien 2018-2020 välillä on ollut yhteensä 31 vuokrasopimuksen purkua (Tampuuri 2021).

Jo pelkästään kolmen vuoden vertailussa voidaan siis havainnoida, että asukkaiden vaihtuvuus on kasvussa ja yksi merkittävä tekijä niissä ovat vuokrasopimusten purut.



Kuvio 1: Puretut vuokrasopimukset 2018-2020

2.1 Sininauha Oy

”Kyseessä on Sininauhasäätiö-konsernin omistama, arvopohjainen päihde- ja mielenterveysalan toimija. Se tuottaa asiakaslähtöistä, asumisyksikkömuotoista tuettua asumispalvelua, koteihin vietävää asumisen tukea ja neuvontaa, sekä korvaushoito- ja vieroitushoitopalveluita” (Sininauhakoti 2021a). Tuettuja asumispalveluyksiköjä on kaksi Helsingissä. Ruusulankadulla on 91 asukkaalle omat asunnot, joista suurin osa on yksiöitä ja loput kaksioita. Siellä asuu pääosin nuoria, helsinkiläisiä aikuisia, joilla on taustallaan pitkäaikaisia päihde- ja/tai mielenterveysongelmia, sekä asumiseen liittyä pitkäaikaisia pulmia (Sininauhakoti 2021b). Mäkeläkadulla sijaitseva Pessi tarjoaa tuettua asumista pitkäaikaisasunnottomille, joilla on taustallaan erityisesti pitkäaikaisia päihde- ja mielenterveysongelmia. Asuntoja on 90, joista viisi on tarkoitettu pariskunnille. Lisäksi kuntouttava Pessix sijaitsee asumispalveluyksikössä, jossa asuntoja on 11 (Sininauhakoti 2021c).

2.2 Varhaisen puuttumisen -malli

Kyseessä on ennaltaehkäisevä työ, jonka tarkoituksena on sosiaalinen vahvistaminen eli käytännössä se on kokonaisvaltaista elämänhallinnan tukemista. Siinä painotuksena on moniammatillinen, asiakkaan ja yhteisön hyvinvoinnin, vaikuttamisen ja osallisuuden kokemusten luova ammatillinen ohjaustyö (Lundbom & Herranen 2011, Mehtosen 2011, 13 mukaan).

2.3 Tarkoitus ja tavoite

Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää Varhaisen puuttumisen -malli, joka tukee asumisen jatkuvuutta ja vähentää vuokrasopimusten purkuja. Keskeisenä tavoitteena on käyttäjälähtöinen suunnittelu. Sen tulee vastata niin käyttäjien tarpeita, kuin palveluntarjoajan tavoitteita. Palvelumuotoilussa eteneminen tapahtuukin käyttäjän tarpeiden selvittämisestä ja määrittämisestä. Tämän jälkeen muotoiluvaiheessa ideoista muodostetaan luonnoksia ja mielikuvaharjoitteita. Arviointivaiheessa tämä tuodaan testattavaksi asetettuja vaatimuksia silmällä pitäen. Seuraavaksi voidaan suorittaa pilotointi, jolloin käytännön toteutus tulee testattavaksi. Asiakas otetaan mukaan aktiivisessa roolissa ja näin ollen hänestäkin tulee myös yksi palvelukokemuksen testaja. Lopuksi tehdään päättäminen ja arviointi (Viitala & Jylhä 2019, luku 2.). Toiminnan suunnittelussa hyödynnetään tutkimuksellisen kehittämisprosessin lineaarimallia, jonka lisäksi kehittämistyön viitekehyksenä toimii motivoiva haastattelu.

3 Tietoperusta ja keskeiset käsitteet

Asunnottomuus liittyy yleensä ilmiön kaltaisesti huono-osaisuuteen tai sen kasautumiseen arki puheessa. Yleisin asunnottomuuteen liittyvä mielikuva on vielä tänäkin päivänä miehestä, joka on asunnoton, siltojen alla elävä alkoholisti (Lehtonen & Salonen 2008,14). Kuitenkin asunnottomaksi määritellään ihminen, jolla ei ole omaa vuokra- tai omistusasuntoa. Tällöin he voivat elää esimerkiksi ulkona, ensisuojuissa, asuntoloissa, sairaaloissa tai jonkun muun henkilön luona, jolla on asunto. Suomessa on vuonna 2020 tilastoitu yhteensä 4341 asunnotonta, joista miesten osuus on ollut 3276 ja naisten osuus näin ollen 1065 (ARA 2021, 6-9).

3.1 Asunnottomuus Suomessa

Euroopan Unionin maista Suomi on ainut maa, jossa asunnottomien määrä on laskussa. Kyse ei siis ole sattumasta, sillä valtio, kunnat ja kansalaisjärjestöt ovat tehneet määrätietoisesti töitä asunnottomuuden vähentämiseksi 1980-luvulta asti (Y-säätiö 2021).

1940-luvun lopulla sosiaalipolitiikka laajeni merkittävästi, jolloin painopiste oli merkittävästi jälleenrakentamisessa ja sotien jälkeisten sotakorvausten maksamisessa. Näin ollen sodissa vammautuneiden, sekä niihin liittyvien muiden sosiaalisten seurausten hoitaminen, kuten perhepolitiikan, sekä asutus- ja asuntopolitiikan toteuttaminen. 1950-luvulla asuntokysymyksen määritti ensisijaisesti perhepolitiikka ja yksinäisten asunnottomuutta käsiteltiin irtolais- ja päihdehuollon yhteydessä. Huoltoviraston toimitusjohtaja ohjeisti asunnottomien, lähinnä alkoholistien majoituskysymykseen vuoden 1967 joulukuussa. Tähän vauhtia oli antanut edellisen talven pakkasuolet, joista oli seurannut julkinen keskustelu ja tällöin se siirtyi huoltolautakunnan erityistehtäväksi (Fredriksson 2018 45, 51-54).

Koska asunnottomuuden hoito perustui 1970-luvulle asti sosiaali- ja päihdehuollollisiin toimenpiteisiin, jotka yhdistettiin niin asuntoloiden, kuin yömajojen majoituspaikkoihin, asetelma säilyi entisellään. Näin ollen ero 1950- ja 1980-luvun asunnottomuuden määritelmässä oli todella suuri. Vasta 1980-luvulla suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus tuli osaksi yhteiskuntapolitiikkaa ja sitä myöden asunnottomuuden hoitoa. Tällöin vuosikymmenen puolivälissä lakiin kirjattiin kohta asunto-olojen kehittämiseksi, joka on vielä nykyäänkin voimassa. Tällöin kunnalla syntyi velvoite varautua asuntojen järjestämiseen. 1990-luvulla asetettiin asunnottomien asumispalveluille yhdensuuntaiset tavoitteet asunto-, sosiaali- ja terveystoimen valtakunnallisissa kehittämissuunnitelmissa (Fredriksson 2018, 74, 80-81).

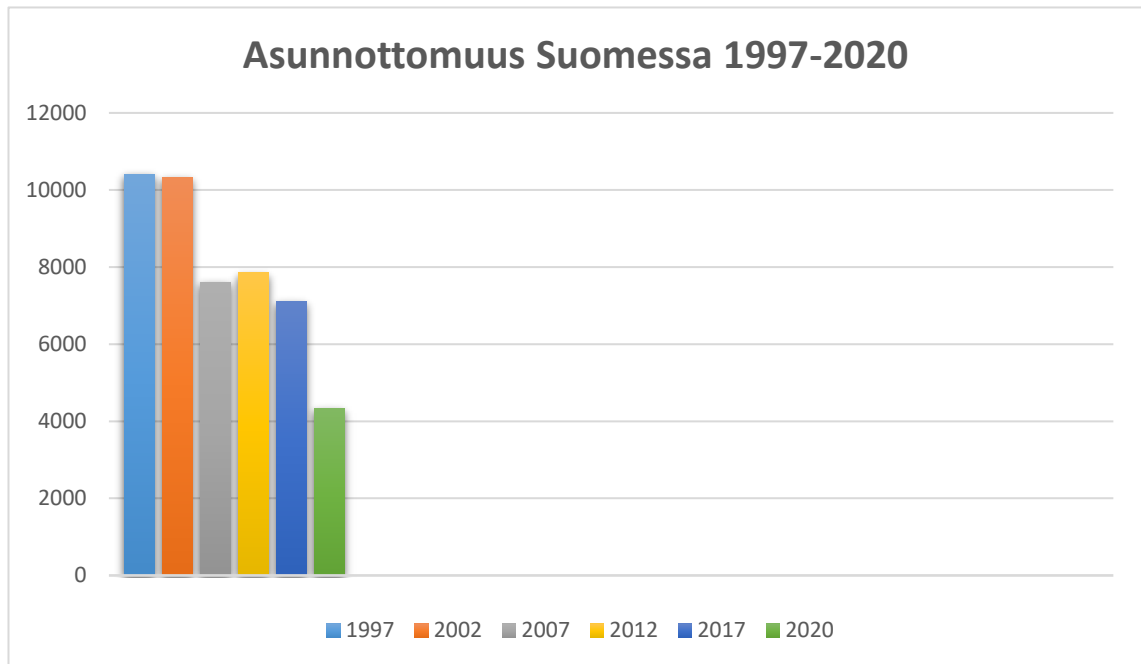
2000-luvulla käynnistettiin kohdennettuja toimenpideohjelmia asunnottomuuden vähentämiseksi. Vuosina 2008-2015 toteutettiin pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmat, nimiltään PAAVO 1. ja 2. Tätä ennen työryhmän teki toimeksiannon, jossa vuoteen 2015 mennessä asetettiin kansalliseksi tavoitteeksi pitkäaikaisasunnottomuuden

poistaminen. PAAVO 1. -ohjelmassa 10 suurimman asunnottomuuskaupungin kanssa tehtiin aiesopimukset. Ohjelman loppuraportissa tuotiinkin esille, että panostusta on tarve siirtää hajautettuun asumiseen, sekä kevyempään tukeen. Esille tuli myös tarve päihdekuntoutuksen kehittämiseen ja hajasijoitettujen tukiasuntojen riittävä tuen turvaaminen. PAAVO 2. -ohjelman myötä laadittiin toimeenpanosuunnitelmat koskien pitkäaikaisasunnottomuuden poistamista. Ne sisälsivät sosiaalisesti kohdennettuja asumisratkaisuja pitkäaikaisasunnottomille ja asunnottomien asuttamiseen kohdennetun vuokra-asuntokannan käytön. Lisäksi haluttiin varmistaa riittävät tarpeet tukeen, ennalta ehkäisevät toimet, asumispalveluiden kehittäminen päihde- ja mielenterveyskuntoutujille, sekä niiden rakenteisiin toteutettavat ratkaisut (Pitkänen, Harju, Törmä, Huotari, Mayer & Pyykkönen 2019, 11).

Vuosien 2016-2019 aikana toimi Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma, AUNE. Siinä tavoitteeksi nousivat asunnottomuuden vähentäminen vahvistamalla sen ennaltaehkäisyä, sekä asunnottomuuden uusiutumisen torjunta. Mukana oli valtion lisäksi asunnottomuustyön kannalta kymmenen keskeistä kaupunkia, säätiöitä ja järjestöjä, sekä kirkko. Ympäristöministeriö oli vastuussa kokonaisuudesta. Kustannusarvio oli 78 miljoonaa euroa ja rahoitusta kasattiinkin useammasta eri lähteestä. Tärkeimmät toimenpiteet keskittyivät asunnottomuustyöhön kohdennettuun, kohtuuhintaiseen asunnontuotannon lisäämiseen ja niiden monipuolistamiseen, ennaltaehkäisevien asunnottomuussuunnitelmien laatimiseen, asumisneuvonnan vahvistamiseen, sekä talousvaikeuksissa olevien kotitalouksien asunnottomuuden ehkäisemiseen. Lisäksi asumissosiaalisen työn osaamista ja kokemusasiantuntijuuden osaamisen vahvistamista. Loppuraportissa arvioijat totesivatkin, että tärkeimmät tavoitteet onnistuivat ohjelmassa. Asunnottomuuden vähentämisessä onnistuttiin. Mitään muuta merkittävää tekijää ei noussut esille, mikä olisi selittänyt asunnottomien määrän vähenemiseen, kuin toteutuneet ohjelmat. Linjassa olivat keskenään niin kustannukset, kuin saavutetut tuloksetkin ja kustannustehokkuus tuli esiin toimenpiteissä. Arvioinnin yksi keskeisistä johtopäätöksistä oli kuitenkin, että kuntien toimintaan ei ollut vakiintunut vielä riittävästi asunnottomuuden ehkäisy ja poistaminen. Asunnottomuustyön vakiinnuttamista kunnissa suositeltiin tutkijoiden toimesta painotettavaksi seuraavalle hallituskaudelle (Karppinen 2020, 2).

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARA 2021, 1-16) julkaisemassa tilastossa vuosien 1987-2020 välillä selviää asunnottomuuden tilastollinen kehitys. Edellä mainittuun aika väliin löytyy tilastollisesti tarkat lukumäärät ajatellen tätä opinnäytetyötä. Se on ollut pääsääntöisesti laskusuuntainen. Tilastosta selviää esimerkiksi viiden vuoden katsantovälein, että asunnottomuus on laskenut vuoden 1997 10414:sta seuraavan 5 vuoden aikana vain vajaalla 100:lla asunnottomalla vuoteen 2002 mennessä. Vuonna 2007 asunnottomia oli enää noin 7600 ja siitä viisi vuotta eteenpäin olikin tapahtunut pientä nousua reiluun 7850:ään.

Vuonna 2017 asunnottomia oli reilu 7100 ja jo aiemmin mainittuun vuoteen 2020 verrattuna asunnottomuus on laskenut siis reiluun 4300:ään.



Kuvio 2: Asunnottomuus Suomessa 1997-2020

3.2 Asunnottomuus Helsingissä

Asunnottomuus on äärimmäisen syrjäytymisen muoto ja se murtaa elämästä kaikki hyvät elementit. Toivo paremmasta katoaa, kun ihminen on syrjäytynyt, kokee itsensä ulkopuoliseksi ja terveyden tila laskee. Asunnolla ei saa kiristää (Fredriksson 2018, 7).

Vuonna 1944 Toisen maailmansodan päätyttyä panostettiin perheiden asuntojen saantiin, mutta yksin asuvia kaupunkilaisia ei edes otettu asuntojonoon. Tästä seurasi omatoiminen hakeminen alivuokralaiseksi tai vaihtoehtoisesti hakeutuminen tilapäismajoitukseen, joita viranomaiset järjestivät. Monesti tilanne oli se, että joutui yöpymään myös paikoissa, jotka eivät olleet tarkoitettu alenperin majoittumiseen. Tällaisia olivat esimerkiksi saunat, vajat, kesämökit, hylätyt bunkkerit ja pahimmillaan roskalaatikot. Tämä aiheuttikin pitkässä juoksussa jo laajamittaisia lieveilmiöitä, kuten syrjäytymistä ja ennen aikaista kuolemaa. Ongelmana oli myös, että Helsinkiin muutti sodan jälkeen myös muualta Suomesta uusia ihmisiä, jotka olivat asuntoa vailla ja näin ollen tämäkin rajoitti asuntojen saamista. Lisäksi rakennusmateriaalin ja työvoiman puute toi ongelmia, sekä tietenkin raha ja uhka mahdollisista uusista pommituksista (Fredriksson 2018, 13-15).

1950-luvulla yömajatoiminta oli tullut miehille tutuksi, kun sitä käynnisteltiin jo 1940-luvun loppupuolella erilaisten yhdistysten, yritysten ja seurakunnan tukemana. Tällöin myös naiset

saivat oman yömajansa Pasilan Velodromille. Myös kaupunki heräsi mietinnössään, että rakennuskapasiteetin lisäksi myös yhteismajoituksen kapasiteettia tulee nostaa. Sen lisäksi vanhoja tilapäismajoituksia kunnostettiin ja kaupunki ehdotti, että seurakuntien huoltokeskukset ja Pelastusarmeija ottaisivat tilapäismajoitukset hallintaansa. Asunnottomuuden hoitamista ruvettiin pitämään yhteiskunnallisena velvoitteena (Fredriksson 2018, 19-22).

Vasta 1960-luvun lopulla asunnottomuuden aiheuttamiin ongelmiin rupesi lisäksi liittymään huoltoapua. Tällöin siirryttiin erilaisten avustuksenormien käyttöön kuntakohtaisessa talousavussa. Huomioitavaa oli myös, että työssä käyville ja muille, kuin rappioalkoholisteille tulisi hankkia paikka varsinaisista asuntoloista. 1970-luvun alussa avattiinkin korkeatasoisempi hoitokoti yksinäisille miehille. Myös kaupunki toi palveluihinsa kuntouttavaa päivätoimintaa, jotka toimivat lisäksi kohtaamispaikkoina. Näissä oli työntekijöitä, jotka tarjosivat tukea, neuvontaa ja ohjausta sitä haluaville, sekä heillä oli mahdollisuus osallistua erilaisiin ryhmätoimintoihin, lukea päivän lehtiä tai juoda vaikkapa kahvit (Fredriksson 2018, 52-55, 64).

1980-luvulla asunnottomuuspolitiikassa syntyi täysi käänne, jolloin erilaisten yömajojen ja heikkotasoisien asuntoloiden alasajo alkoi. Tällöin mukaan tuli myös lisää kolmannen sektorin järjestöjä ja säätiöitä palvelujentuottamiseen, sekä haastavien ongelmien ratkaisemiseen. Muutos perustui pitkälti 1970-luvun asunnottomuuden hoitoon, jossa keskiössä olivat sosiaali- ja päihdehuollolliset toimenpiteet (Fredriksson 2018, 73-74).

Vuonna 2007 julkaistun Nimi ovesa -raportin (2007, 4) mukaan asunnottomuuden laskusuunta tasaantui 1990-luvun puolivälissä ja 2000-luvun alkuun mennessä se oli jopa noussut. Näin ollen valtio, kunnat ja muut tahot sopivat asunnottomuuden vähentämishojelman vuosille 2001-2003. Vuonna 2002 sovittiinkin erillinen ohjelma valtion, sekä Helsingin, Espoon, Vantaan ja Kauniaisten kesken, jotta pääkaupunkiseudun asunnottomuutta saadaan vähennettyä. Tämä toimenpide saikin aikaan ensiksi asunnottomuuden kasvun, jonka jälkeen se laski sitä.

Vuosien 2008-2011 -aikana toteutettiin Paavo 1.- hanke, joka oli pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishojelma. Toimeenpanosta ja koordinoinnista vastasi Ympäristöministeriö. Lisäksi valtion toimesta toteuttamiseen osallistuivat Sosiaali- ja terveysministeriö, Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus, sekä Rikosseuraamusvirasto ja Raha-automaattiyhdistys. Mukaan oli valittu 10 iso kaupunkia, joista yksi oli Helsinki. Ohjelman kokonaisrahoitus oli lähes 170 miljoonaa euroa (Kaakkinen 2012, 3). Kaakkisen (2012, 14-15) mukaan Helsingin osalta aiesopimuksen mukainen tavoite ylittyi 82 asunnolla, kun pitkäaikaisasunnottomille pystyttiin osoittamaan yhteensä 832 asuntoa. Käyttöön oli otettu kahdeksan erillistä tuetun asumisen yksikköä, joista suurin oli Aurora-talo 125 asunnollaan ja pienin Rukkilan

asumisyksikkö 21 asunnollaan. Lisäksi Helsingin kaupunki tuotti omalla rahoituksellaan Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskuksen. Helsingin sosiaalivirastossa aloitti vuonna 2006 asumisen neuvonta, jonka pääpainona oli ennaltaehkäistä häättöjä ja asunnottomuutta. Vaikeasti sijoitettavia asiakasryhmiä olivat hoitoon kielteisesti suhtautuvat mielenterveysasiakkaat, sekä erilaista käytöshäiriöistä kärsivät ja yhteisöasumiseen huonosti soveltuvat asiakkaat. Suurin tarve todettiin edelleen päihdeongelmaisten, keski-ikäisten asiakkaiden tuetun asumisen asumispalveluissa ja suhteellisen omatoimisesti selviytyville suunnatuissa itsenäisissä pienasunnoissa.

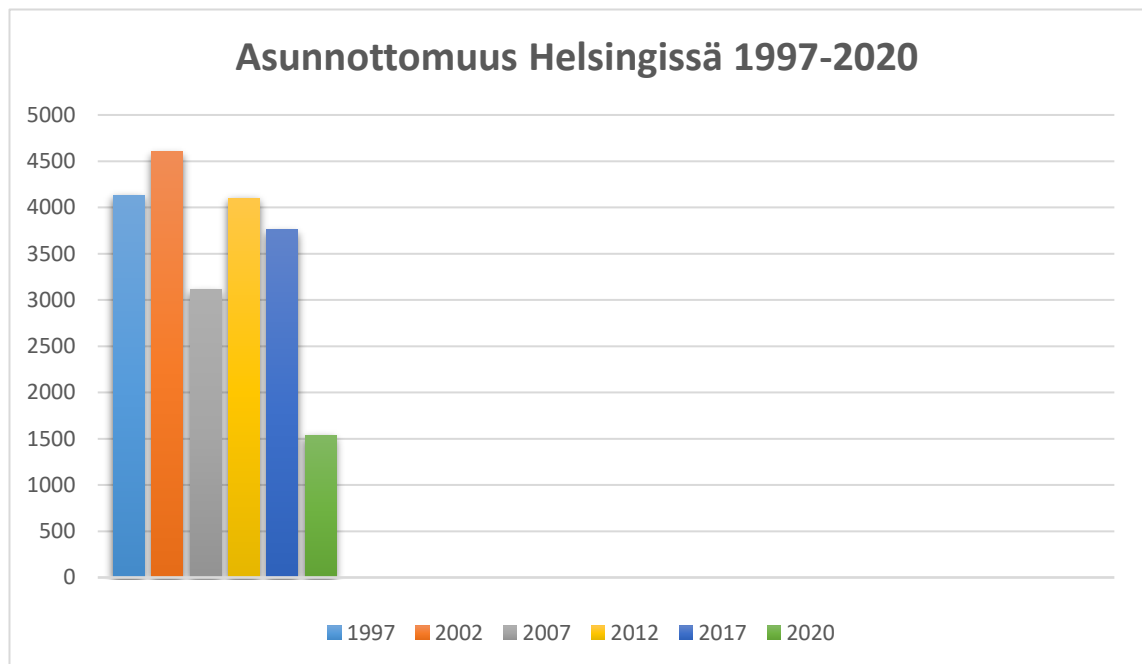
Jatkoa toi vuosien 2012-2015 välisenä aikana toteutettu Paavo 2. -hanke, jolla jatkettiin pitkäaikaisen asunnottomuuden vähentämistä. Pitkäaikaisen asunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä olikin tärkein tavoite. Koordinoinnista vastasi jälleen Ympäristöministeriö. Valtiolta mukaan osallistui lisäksi Sosiaali- ja terveysministeriö, Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus, sekä Rikosseuraamuslaitos ja Raha-automaattiyhdistys. Näiden lisäksi mukana oli Helsinki ja 10 muuta suurinta asunnottomuuskaupunkia, sekä useita palveluntuottajia, valtakunnallisesti ja paikallisesti toimivia järjestöjä. Keskeisinä toimenpiteinä olikin osoittaa pitkäaikaisasunnottomille 1250 asuntoa, tukiasuntoa tai hoitopaikka, sekä kehittää erilaisia tukimalleja hajautettuun asumiseen ja ennaltaehkäistä tehokkaammin asunnottomuutta. Tällä kertaa kokonaisrahoitus oli noin 100 miljoonaa euroa, jonka lisäksi kaupungit panostivat mm. tukihenkilöstön palkkaukseen, kehittämistyöhön ja rakentamiseen (Karppinen & Fredriksson 2016, 3).

Karppinen ym. (2016, 27-28) mukaan ” tavoitteena oli saada Helsinkiin yhteensä 750 asuntoa/tukiasuntoa pitkäaikaisasunnottomille. Siihen sisältyi 422 uuden asunnon rakentaminen, sekä pitkäaikaisasunnottomille 328 asunnon osoittaminen vuokra-asuntokannasta. Näistä kohdennettiin 50 asuntoa vuodessa kaupungin vuokra-asunnoista, sekä 32 uutta asuntoa vuodessa, jotka tulivat muiden yleishyödyllisten vuokranantajien toimesta. Kohderyhmänä erottuikin kaikkein vaikeimmassa tilanteessa oleva asunnottomien ryhmä. Lopputuloksena saatiin asumisyksiköihin 424 asuntoa, erillisasuntoja hajautetun asumisen tukikäyttöön yhteensä 226 kappalaetta eri järjestöjen toimesta ja 80 erillisasuntoa itsenäiseen asumiseen kaupungin vuokrataloyhtiöistä. Nuorisoasuntoja valmistui yhteensä 285 ja sadoille itsenäistyville nuorille hankittiin tuetun asumisen palveluja. Helsinki toteuttikin pääosin asettamansa rakenteelliset tavoitteet. Kova pula kohtuuhintaisista vuokra-asunnoista, sekä asunnottomuustyössä tarvittavien palvelujen hajanaisuudesta johtuva asiakasprosessien hitaus aiheuttivatkin haasteita”.

Vuosien 2016-2019 aikana toimineen Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelman (AUNE) loppuraportin mukaan ”Helsingissä saavutettiin ennaltaehkäisevän asunnottomuustyön merkittävimmät tulokset. Esimerkiksi Asumisneuvontatiimi teki vuonna 2015 yli 5 000 häättöjä estävää väliintuloa ja valmisteli 885 maksusopimusta. Vuokravelan päättymisen oikeuteen se

ennalta esti 521 kertaa. Vuonna 2015 Helsingin asumisneuvontatyön kustannuksia vähentävä nettovaikutus oli jo lähes 6,5 miljoonaa euroa. Vuonna 2017 Asumisneuvonnan jalkautuvaa tiimiä vahvistettiin tämän lisäksi psykiatrisella sairaanhoitajalla ja 34 henkilöä koulutettiin vapaaehtoisiksi asumiskummeiksi. Helsingin kaupunki kehitti tänä aikana asunnottomien palvelutarpeen arviointiprosessia ja asunnottomien palvelujen asiakasohjausta. Huomioida tuleekin, että kaupungin sosiaalitoimi oli kuitenkin aktiivisesti mukana ohjelmatyössä asunnottomuuden ehkäisemiseksi ja kitkemiseksi, vaikka Helsinki ei solminutkaan valtion kanssa sopimusta AUNE-ohjelmaan osallistumisesta” (Karppinen 2020, 20-21).

Valtion Asuntorahaston (Tiitinen 2002, 12) julkaisemassa tilastossa vuonna 1997 Helsingissä on ollut yksinäisiä asunnottomia yhteensä 4130. Nousua vuoteen 2002 on ollut vajaa 500, eli yhteensä asunnottomia on silloin ollut 4600. Vuonna 2007 asunnottomuus oli laskenut kymmenessä vuodessa 3110:een (Ahola & Dhalmann 2018, 5). Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARA 2021, 4) mukaan vuonna 2012 oli 4100 ja vuoteen 2017 mennessä asunnottomia oli 3760. vuonna 2020 oli 1534 asunnottomia eli lasku oli tapahtunut kolmen vuoden aikana reilu 2200.



Kuvio 3: Asunnottomuus Helsingissä 1997-2020

3.3 Asunto ensin -malli

Suomessa asuvilla ei ole lainsäädännöllistä oikeutta asuntoon. ”Suomen perustuslaki (731/1999) säättää, että jokaisella on oikeus sosiaaliturvaan. Tästä johtuen julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä”. Vuokra-asumista määrittävät huoneenvuokralaki (1995/481), sekä vuokra-

asuntolainojen ja asumisoikeustalolainojen korkotuesta ja aravarajoituksista annettu laki (HE 12/2018). Vuoden 2017 alusta lähtien myös tukea tarvitsevilta henkilöiltä on edellytetty valtion tuella rahoitetuissa vuokra-asunnoissa vuokrasopimusta, mikäli kyse ei ole lyhytaikaisesta intervallityyppisestä asumisesta. Asuminen voikin olla huoneenvuokralain mukaisesti joko määräaikaista tai pysyvää eli toistaiseksi voimassa olevalla vuokrasopimuksella (Asunnottomuus ohjelmien arviointi 2019, 34).

Asunto ensin -periaatteen ohjeistusta sovellettiin ensimmäisen kerran suomalaisessa yhteiskunnassa vuonna 2010-2012 Nimi Ovesa -hankkeessa. ”Suomalaisen asunto ensin -mallin ytimeen tuotiin seuraavat viisi periaatetta: asunto ensin -mallin rakenne, valinnanvapauden filosofia, asumisen ja palveluiden eriyttäminen, kuntoutuminen ja voimaantuminen, sekä yhteiskuntaan integroituminen. Ohjeistusta päivitettiin, sekä konkretisoitiin Paavo 2 ja Verkostokehittäjät -hankkeen ohjelman yhteistyönä vuosina 2014-2015.” Mukaan nousi Liikkuvan tukityön pilottityöskentely, koska käytännön asiakastyössä kaivattiin konkreettisempia ohjeita periaatteen soveltamisesta, sekä toisaalta kyseenalaistettiin myös joidenkin periaatteiden soveltamisen tarkoituksenmukaisuutta. Saadun palautteen perusteella käynnistettiin vuonna 2016 prosessi Asunto ensin -laatusuosituksen laatimiseksi. Tärkeimpänä tavoitteena oli päivittää ohjeistus vastaamaan paremmin tämän päivän tarpeita ja tukea periaatteiden soveltamista käytännön asiakastyössä, sekä palveluiden suunnittelussa” (Karppinen 2017, 1).

Vuosien 2016-2019 välillä Asunto ensin -periaatetta sovellettiin osana AUNE-hanketta. Tällöin sille laadittiin myös laatusuositukset. Niissä painotettiin eritoten itsenäisen asumisen mahdollistamista, asiakkaan valinnanvapautta ja vaikutusmahdollisuuksia, kuntoutumiseen ja voimaantumiseen panostamista, sekä yhteiskuntaan ja yhteisöihin kuulumisen merkitystä. Ennaltaehkäisevänä muotona Asunto ensin -periaate tarkoittaa yksinkertaista asumisen turvan varmistamista aina matalalla kynnyksellä, kun asiakas kohdataan erilaisissa palveluissa. Oli se sitten esimerkiksi sosiaalityössä tai työvoimapalveluissa (Karppinen 2020, 7-8).

3.3.1 Laatusuositukset

Verkostokehittäjät -hankkeen (2017, 1-4) mukaan ”kyseessä on ennen kaikkea toiminnan kehittämisen väline. AUNE-ohjelman ja Verkostokehittäjät -hankkeen yhteistyönä on organisoitu vertaisarviointeja, joissa asumispalvelujen toteuttajilla on ollut mahdollisuus kehittää toimintaansa laatusuosituksen pohjalta, sekä oppia toisilta samaa työtä tekevilta toimijoilta. Vertaisarviointia on toteuttanut arviointitiimi noudattamalla vertaisvierailuun luotua rakennetta”. Laatusuositukset rakentuvat viiden jo aiemmin mainitun periaatteen pohjalle.

Rakenteessa mainitaan, että perustehtävän tulee olla organisaatiossa kaikille selvä ja sen toimintaa ohjaavat arvot on määritetty. Niiden tulee luonnollisestikin tukea Asunto ensin -periaatteen toteutumista ja ohjata arjen työtä. Asiakasprosessit kuvataan ja näihin on kirjattu myös yhteistyökäytännöt, sekä toimijoiden vastuut. Asuntojen tulee sijaita hyvien julkisten kulkuyhteyksien varrella, osana muuta yhdyskuntarakennetta ja ympäristötyöhön, eli niin kutsuttuun naapurustotyöhön tulee olla varattuna resursseja. Tämän lisäksi tilaratkaisujen tulee mahdollistaa myös arjessa mielekkään tekemisen toteutumisen, johon tulee olla nimettyä vastuuhenkilö. Työntekijäresurssien tulee olla mitoitettu asukatarpeen mukaisesti ja sen tulee lisäksi mahdollistaa asukkaiden sosiaalisen kuntoutumisen tukemisen. Henkilöstöllä tulee olla vähintään sosiaali- tai terveystieteiden peruskoulutus, sekä tehtävänsä hoitamiseen riittävä erityisosaaminen. Henkilöstöllä tulee olla mahdollisuus lisäkoulutukseen ja työnohjaukseen. Toiminnassa tulee näkyä jatkuva pyrkimys parantaa toimintaa. Tämän toteuttamiseen palveluntuottaja kerää säännöllisesti palautetta asukkailta, sidosryhmiltä ja henkilöstöltä, jonka lisäksi seurataan suunnitelmallisesti palvelun vaikuttavuutta. Kokeilukulttuurin mukaisesti uusia ideoita testataan arjessa matalalla kynnyksellä. Tuloksia hyödynnetäänkin aktiivisesti toiminnan kehittämisessä tästä saadulla palautteella. Hankinnat perustuvat asunnottomien palveluissa lähtökohtaisesti aina asukatarpeisiin, jolloin tästä vastaavat henkilöt huolehtivat siitä, että niillä tuetaan toteutumista ja laatusuosituksia Asunto ensin -periaatteiden mukaisesti.

Itsenäisen asumisen mahdollistamisessa, sekä asumisen ja palveluiden eriyttämisessä huomioidaan, että asukkaalla tulee olla pääsääntöisesti huoneenvuokralain mukainen vuokrasopimus. Joissakin perusteluissa poikkeustapauksissa, kuten esimerkiksi arviointiyksiköissä asuminen voidaan järjestää muulla, asiakkaan palvelutarve paremmin huomioivalla tavalla. Jokaisen asukkaan kanssa tehdään yhdessä palvelusuunnitelma, jota päivitetään säännöllisin väliajoin. Asukas saa tarvittaessa palveluohjausta ja omatyöntekijällä on valmius ohjata hänet perus- ja/tai erityispalveluihin. Näin ollen tarvittava tukipalvelu joustaa asukkaan tarpeiden mukaan, huomioiden kuitenkin asukkaiden yhdenvertaisen kohtelun ja yksilölliset tarpeet. ”Asumisen ongelmiin, kuten esimerkiksi vuokravelkoihin puututaan nopeasti ja asukasta tuetaan tilanteen selvittämisessä. Lisäksi erilaisiin häiriötilanteisiin puututaan välittömästi. Palvelujen vastaanottamista ei ole sidottu asumisen jatkuvuuteen, eivätkä tuen tarpeen muutokset lähtökohtaisesti tarkoita asumismuodon vaihtoa. Näin ollen asuminen varmistetaan tuen päättymisestä huolimatta”. Tärkeimpänä tulee kuitenkin muistaa, että asumissosiaalinen työ on myös haittojen vähentämistä ja asukkailla onkin oikeus vain olla, sekä asua. Vuokralaisen velvollisuuksien hoitaminen ja itsestä huolehtiminen riittävät.

Valinnanvapauden ja vaikutusmahdollisuuksien toteutumiseksi asukas kutsutaan aina mukaan häntä koskevien asioiden käsittelyyn. Hän voi lisäksi vaikuttaa asumismuotonsa valintaan, esimerkiksi onko kyseessä päihteetön vai päihteiden käytön salliva yksikkö tai kokeeko omasta

mielestään hajasijoitetun asumisen paremmaksi ratkaisuksi. Asukas voi itse vaikuttaa parhaiten sopivien palvelujen tai aktiviteettien valintaan ja saa tukea näiden valintojen tekemiseen. Asukas tietää, miten hän voi vaikuttaa asumiseensa ja yhteisöä koskeviin asioihin, sekä asumispalvelun kehittämistoimintaan ja toteuttamiseen. Esimerkiksi osallistumalla asukaskokouksiin tai antamalla muilla sovitulla tavoilla asiansa tiedoksi.

Tavoitteista ja kiinnostuksen kohteistaan keskustellaan aktiivisesti asukkaan kanssa, sekä etsitään yhdessä uusia näkökulmia kuntoutumiseen. Tällöin osaaminen ja pystyvyys pystytään huomioimaan arjessa, kun hänelle annetaan arkisista tekemisistä, sekä onnistumisista johdonmukaisesti kannustavaa palautetta. Asukkaalta pyydetään palautetta säännöllisesti, esimerkiksi omatyöntekijän kanssa käytävissä keskusteluissa. Tällöin vahvistetaan myös arvostavan kohtaamisen pohjalta kaikkien toimijoiden keskinäistä luottamusta ja yhteisöllistä ilmapiiriä. Asukasta rohkaistaankin ottamaan vastuuta omasta arjestaan samalla varmistaen, että hän tietää, mistä apua ja tukea on silloin saatavissa, kun on sellaista vailla.

Yhteiskuntaan ja yhteisöihin integroitumista ajatellen asukkaalla on mahdollisuus kokea asuntonsa kodikseen ja vuokrasopimukset, sekä hallinnolliset ratkaisut tukevat asumisen jatkuvuutta ja pysyvyyttä. Mahdolliset muutot toteutetaan asukkaan tarpeet huomioiden ja muutostilanteisiin taataan asukkaalle riittävä tuki. Osallisuutta tuetaan omaan elämään liittyvissä asioissa, sekä kiinnittymistä ympäröivään yhteisöön. Tuetaan ja vahvistetaan yhteydenpitoa luonnollisiin verkostoihin, kuten mahdollisiin perheenjäseniin tai sukulaisiin. Asukkailla on keskeinen rooli, kun ympäristötyötä tehdään ja toteutetaan suunnitelmallisesti. Tällöin edistetään samalla suvaitsevuuutta ja ehkäistään leimaantumista lähiyhteisöissä, sekä valtakunnallisesti. Osallisuuden ja integroitumisen tukemiseen etsitään aktiivisesti uusia mahdollisuuksia yhteistyökumppaneiden kanssa.

3.3.2 Asunto ensin -palvelumalli Helsingissä

Helsingiläisten täysi-ikäisten asunnottomien asumispalveluiden järjestämisestä vastaa Helsingin kaupungin Asumisen tuki. Asunnottomuuden lisäksi tulee olla joko yksinäinen, lapseton pariskunta tai mielenterveysasiakas. Heidän tarjoamia palveluita ovat sijoitusarviointityö, Hietaniemen palvelukeskus ja tuetun asumisen sosiaalipalvelut (Helsingin kaupunki 2020).

Helsingissä Asunto ensin -malliin pohjautuvia asumispalveluja tarjoavat useat toimijat jo alussa mainitun Sininauha Oy:n lisäksi. Seuraavassa on kerrottu lyhyesti, millaisista toimijoista heissä on kyse ja minkälaisia asumispalveluja he tarjoavat.

Helsingin Diakonissalaitoksen Hoiva Oy on ikääntyneiden ja erityisryhmien asiantuntija, joka on Diakonissalaitoksen säätiön omistama yhteiskunnallinen yritys. Se kehittää toimintaansa yhdessä asiakkaiden kanssa. Diakonissalaitoksella on pitkä, yli 150 vuotinen historia ja vahva

arvopohja luovat perustan toiminnallemme asumis-, päihde- ja hoivapalvelujen vastuullisena tuottajana (Hoiva 2021). Tuettuja asumispalveluyksikköjä on kaksi. Auroratalo, joka on tarkoitettu pitkäaikaisasunnottomille, on kahdeksan kerroksinen kerrostalo Helsinginkadulla. Siellä on 123 asuntoa ja kaksi niistä on tarkoitettu pariskunnille (Omavalvontasuunnitelma Auroratalo 2021, 2-10). Pelkästään pitkäaikaisasunnottomille naisille tarkoitettu, Naisten asumisyksikkö sijaitsee Helsinginkadulla. Siellä on 28 asuntoa (Omavalvontasuunnitelma Naisten asumisyksikkö 2021, 2-10).

Helsingin vieraskoti toimii Albertinkatu 4:ssä ja siellä on 74 asuntoa, joissa on yhteensä 86 asukaspaikkaa. 11 asuntoa on varattu pariskunnille. Heidän toimintaansa ohjaa viisi arvoa: lähimmäisen rakkaus, asiakaslähtöisyys, oikeudenmukaisuus, kunnioitus ja vastuullisuus. Helsingin Vieraskoti onkin perustettu jo vuonna 1883. Sen kantavina ajatuksina olivat kristillinen arvopohja ja Jumalan, sekä lähimmäisenrakkauden palveluksessa toimiminen. Vielä nykyisinkin näkyvimät kristilliset arvot yksikössä tehtävässä työssä ovat lähimmäisenrakkauteen perustuva välittäminen ja ihmisarvon tunnustaminen (Helsingin Vieraskoti 2021).

Pelastusarmeija on toiminut Suomessa jo 130 vuotta ja ollut sitä kautta olennainen osa suomalaista elämää ja yhteiskuntaa. Sen ensimmäinen miehille tarkoitettu yömaja avasi ovensa jo vuonna 1907 Sörnäisissä. Tällä hetkellä tuettuja asumispalveluyksikköjä on kaksi (Martikainen, A. 2019). Suomen Pelastusarmeijan säätiön Alppikadun asumisyksikön toiminta käynnistyi marraskuussa 2012, jolloin se muuttui 80 pienasunnon kerrostaloksi. Pitäjänmäen asumispalveluyksikkö avattiin talvella 2011. Kiinteistön omistaa Y-säätiö (Pelastusarmeija 2021).

Vailla vakinaista asuntoa ry. toimii kolmannella sektorilla asunnottomien edunvalvojana. Vaikuttaminen tapahtuu niin yksilötasolla kunkin asunnottoman tilanteeseen, kuin yhteiskunnallisellakin tasolla lainsäädäntöön. Esille tuodaankin, että asunto on ihmis- ja perusoikeus, eikä sen puuttumista voida hyväksyä missään olosuhteissa. Perimmäisenä ajatuksena on, että jokainen ihminen kykenee asumaan itsenäisesti, mikäli hän saa siihen riittävät olosuhteet ja tuen (Vvary 2021). Tuettuja asumispalveluyksikköjä on kaksi. Alppilassa sijaitseva asumisyksikkö Sällikoti on suunnattu pitkäaikaisasunnottomille. Siellä on 27 yksiötä ja yksi kaksio pariskunnille. Junailijankujan tuettu asumisyksikkö, joka sijaitsee Pasilassa, on 65 paikkainen. Sen tavoitteena on mahdollistaa yhä itsenäisempi asuminen ja siirtyminen yksiköstä itsenäisempään asumismuotoon. Asumista osa elää hyvinkin itsenäistä elämää ja monet heistä siirtyvätkin ennen pitkään tavalliseen vuokra-asuntoon (Vvary asumispalvelut 2021).

3.4 Sosiaaliohjaus ja sosiaalinen vahvistaminen

Sosiaaliohjauksessa lähtökohdan muodostavat asiakastyössä hänen elämäntilanteensa, jossa huomioidaan sen hetkinen hyvinvointi, voimavarat, toimintakyky ja arki. Tällä tavoitellaankin kokonaisvaltaista elämän- ja arjen hallintaa. Elämän hallinnassa näkökulmana onkin asiakkaan kokemus oman elämänlaadun kohentamisessa. Tällöin se merkitsee asiakkaan tyytyväisyyden kasvua elämäänsä kohtaan ja kokemusta hyvän tai aiemmin elämässä paremmin elettyyn aikaan. Arjen hallinnassa taas yhdistyy sen hetkiselälle elämälle puitteita luovat asiat, kuten asuminen, opiskelu, työ ja vapaa-aika, sekä ihmissuhteiden toimivuus. Perusteena onkin asiakaslähtöisyys, jossa huomioidaan niin asiakkaan toiveet, kuin odotuksetkin, jolloin asiakkaan osallistaminen on helpompaa. Lähityön merkitys korostuu, jolloin sitä voidaan toteuttaa asiakkaan luonnollisessa ympäristössä, kuten kotona. Ennen kaikkea sosiaaliohjauksen tulee olla suunnitelmallista ja tällöin seuranta tuleekin tehdä aktiivisesti niin asiakkaan kanssa, kuin työryhmän asiantuntijoidenkin. Tämä toimiikin prosessina, jolloin kaikki osat linkittyvät toisiinsa. Siihen kuuluukin arviointi, tavoitteiden asettaminen, suunnittelu, seuranta ja dokumentointi. Tuleekin huomioida, että eri sosiaaliohjauksen käytäntöjä hyödynnetään asiakkaan tilanteen mukaan. Asiakasta tuetaan toimijana ja voimavaroja pyritään lisäämään (Helminen 2016, 15-19).

Käsitteenä sosiaalisella vahvistamisella tarkoitetaan erilaista ehkäisevää työtä. Tällaista on esimerkiksi varhainen puuttuminen, riskirajojen interventiot, elämän nivelvaiheiden tunnistaminen, korjaavat toimet, moniammatillinen työ ja verkostoituminen erilaisissa palveluissa. Se onkin kokonaisvaltaista elämänhallinnan tukemista, jolloin tavoite on yhteinen ja se on jaettu. Tällöin asiakas kokee sen subjektiivisena ja voimaannuttavana (Lundbom & Herranen 2011, Mehtosen 2011, 13 mukaan).

3.5 Sosiaalinen kuntoutus ja voimaannuttaminen osallistamisena

Varhaisen puuttumisen mallissa tärkeintä on käyttää kuntouttavaa työotetta. Tällä tarkoitetaan, että asiakasta tuetaan ja kannustetaan omatoimisuuteen niin suunnitelmallisesti, kuin päämäärällisestikin. Kyseessä on ennen kaikkea ennaltaehkäisy, jolloin tavoitteena on, ettei asiakkaan tila heikkenisi. Näin ollen hänelle pyritään löytämään itsestään ja ympäristöstään voimavaroja muuttuneeseen tilanteeseen. Puhutaan sosiaalisesta haitasta, jolloin toimintakyky on heikentynyt selviytymään tavanomaisista, päivittäisistä toiminnoista. Suomalaisista arvioidaan 5-10 prosentilla olevan jonkin asteinen sosiaalista haittaa aiheuttava toimintavajaus tai vamma (Forss & Vatula-Pimiä 2014, 174-176).

Voimavarallisuus ja ratkaisukeskisyys ovat myös osa työotetta, jolloin se on ohjaavaa vuorovaikutusta asiakkaan kanssa. Edellytyksenä on havaita herkkyyttä ja kohdata asiakas yksilöllisesti, sekä kuunnella aidosti. Tämä vaikuttaa vuorovaikutustilanteen etenemiseen. Voimavarojen ja vahvuuksien ääneen nimeäminen nähdäänkin aina tärkeänä elementtinä, kun

se vaan on mahdollista. Tällöin asiakkaan elämänhallintataidot paranevat hänen omia vahvuuksiaan tukemalla ja lisäksi myös niillä elämänalueilla, joilla elämänhallinta on ollut heikompaa. Tärkeää on tiedostaa asiakkaan voimavarat, vahvuudet ja mahdollisuudet. Ihmisten kanssa työskennellessä tulee muistaa myös heidän ikänsä ja tavoitteen asettelunsa. Kohtaamisessa tärkeä toiminta on vastuun palauttaminen asiakkaalle. Se tarkoittaa hänen vastuutaan omasta elämästään ja muutoksesta. Ratkaisulähtöinen oivallus onkin se, että muutos on välttämätöntä (Kostilainen & Nieminen 2018, Vuokila-Oikkonen & Keskitalon 2018 mukaan 166-169).

Asiakkaan osallisuuden rakentaminen ja voimaannuttaminen muodostuu vahvistamalla hänen riippumattomuuttaan ja itsenäisyyttään, sekä jäsentää hänen lähtökohtiaan sen hetkiseen tilanteeseen. Voimaantumisella tarkoitetaan ennen kaikkea dialogia, jolloin asiakasta tuetaan tuottamaan itse tarvitsemiaan mahdollisuuksia, jolloin hän on elämäänsä vaikuttavien päätösten keskiössä. Toisen puolesta ei voi voimaantua, mutta häntä voi tukea voimaantumisessa. Näin ollen keskiössä ovatkin asiakkaan omat tavoitteet ja tausta, jolla luodaan usko omaan kykyihin ja taitoihin. Lopputuloksena haetaan oman elämän hallinnan lisääntymistä. Tällöin työntekijä toimii mahdollistajana, jolloin hän tukee yritteliäisyyttä ja itseohjautuvuutta, sekä motivoi ja kannustaa uusiin näkemyksiin. Tällöin suhde syntyy vapaaehtoisuuden pohjalta ja ongelmia voidaan pohtia realistisesti. Lopputuloksena ratkaisujen pohdinnan kautta, on asiakkaan mahdollisuus löytää omia vahvuuksiaan ja kehittämismahdollisuuksia. Vuorovaikutuksen kautta on mahdollisuus löytää asiakkaan ja henkilökunnan välinen yhteinen todellisuus (Matthies, Svenlin & Turtiainen 2021, Rissasen 2021, luku 9. mukaan).

3.6 Motivoiva haastattelu

Varhaisen puuttumisen -mallissa on lähtökohtaisesti tarkoituksenmukaisinta käyttää Motivoivaa haastattelua, koska lähtökohtana on tuen antaminen elämäntapamuutokselle. Se on käytännössä päihdetyössä toimineille tuttu, mutta soveltuu yhtä hyvin myös muille osa-alueille. Tätä tukee myös motivoivan haastattelun -periaate, jossa kyse on asiakkaan omasta tahdosta. Jos asukas ei ole valmis muutokseen, ei häntä voida auttaa olemassa olevan ongelman ratkaisussa. Kyseessä on siis käynnistää muutosmotivaatio, jolloin asukkaassa voi syntyä omaan tilanteeseen liittyviä oivalluksia ja näkökulmia. Työntekijän tuki onkin tässä hyvin tärkeä ja rooli on enemmänkin tukemista, sekä myötäelämistä, ei käännättämistä. Luottamuksellisessa suhteessa tilannetta voidaan lähteä avaamaan perinpohjaisemmin. Tämä onkin huomioitu lähestymistavassa, jolla mallia toteutetaan (Lehtovirta & Peltola 2012, 318-319). Perusmenetelmänä on huomioitu seuraavat asiat, kun asukkaan haastatteluun tehty runko on luotu. Järvisen (2020) mukaan käytetään avoimia kysymyksiä, reflektivoivaa eli heijastavaa kuuntelua ja luodaan konkreettinen suunnitelma.

Motivoiva haastattelu voikin vaikuttaa yksinkertaiselta menetelmältä, mutta toteuttaminen käytännössä on usein haasteellista. Olennaisinta on, että lähestymistapa on luottamuksellisen yhteistyösuhteen luominen, empatian osoittaminen, painostamisen välttäminen ja usko muutosvoimien löytämiseen itsestään. Heijastavan kuuntelun ja avoimien kysymysten kautta asiakas saadaan pohtimaan muutoksen mahdollisia etuja ja haittoja. Tällöin hän voi muodostaa päätöksen siitä, miten aikoo ratkaista ongelmansa (Koski-Jännes, Riittinen & Saarnio 2008, 59-60).

4 Toteutustapa ja menetelmät

Opinnäytetyön toteuttamistapa ja menetelmät olivat kehittämistehtävän lähtökohtana työelämän tutkimusavusteisessa kehittämisessä. Se ei ole sitoutunut teoreettisiin oletuksiin tai menetelmiin, vaan tavoitteena on saavuttaa kehittämistoiminnan tueksi laajempaa yleistävää ja käyttökelpoista tietoa. Kehittämistoiminta asettaa itsessään reunaehdot tutkimukselliselle toiminnalle (Toikko & Rantanen 2009,34).

4.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Koska kyseessä on käytännön työelämälähtöinen kehittäminen ja parantaminen, oli toiminnallinen opinnäytetyö luonnollinen valinta, koska sillä haetaan myös jatkuvuutta tulevaisuudessa. Ratkaisumallissa on jatkuvaa toiminnan parantamista ja näin ollen se palvelee koko työyhteisöä jatkuvana oppimisprosessina. Varhaisen puuttumisen -malli on myös yksilöllinen, eikä sillä haeta tässä tapauksessa yleispätevää lopputulosta, jolloin se olisi perinteinen teoriapohjainen tutkimus. Toimintatutkimuksessa on mukana useita tutkimusmenetelmiä, jolloin fokus suuntautuu eritoten ilmiön lähestyttävyyteen ja tiedon hankintaan, jotta muutos voidaan toteuttaa. Tällöin sen tavoitteena on ihmisen toiminnan muuttaminen (Kananen & Makkonen 2014, 9-15).

Kananen ym. (2014, 77-109) mukaan tiedonkeruumenetelmät ovat vastaavanlaisia, kuin kvalitatiivisessa tutkimuksessa ja lisäksi siihen voidaan lisätä kvantitatiivisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmiä. Tiedonkeruumenetelminä toimivat erilaiset mallit havainnoinnista, haastatteluista ja dokumenteista. Aineistoa analysoidaan, sekä litteroidaan tarvittaessa, jolloin se tiivistyy pikkuhiljaa lopulliselle tasolle.

Koska lopputuloksena haetaan muutosta, se tulee todentaa tutkimuksellisella otteella, jolloin tieteellinen vaatimus täyttyy. Tällöin ratkaisukeskiössä on tutkimusongelman todentaminen (Kananen ym. 2014, 117).

Lopuksi tehdyssä luotettavuusarvioinnissa selvitetään, että lopputulos on luotettava. Tällöin mittarina pätevyyttä (validiteetti) ja pysyvyyttä (reliabiliteetti). Toimintatutkimus onkin

joukko tutkimuksia, joilla ilmiötä tarkastellaan ja tästä syntyykin tutkimusstrategia. (Kananen ym. 2014, 125-127).

Kun toimintatutkimusta tarkastellaan kokonaisuutena, tulee huomioida myös menetelmän haitat ja edut, jotta tekemisen polkua ja sen tuomaa lopputulosta osaa arvioida molemmilta kanteilta. Suurimpana haittana pidetään, että tekijän oma perehtyneisyys työtehtävänsä sisältöön ja työympäristöön voi estää tarkastelemasta asioita uudesta näkökulmasta. Lisäksi työyhteisö ja siihen liittyvät ihmissuhdekysymykset voivat aiheuttaa rajoitteita, jotka vaativatkin tällöin koko yhteisöltä yhteistä halua ja kypsyyttä, yhteen hiileen puhaltamista. Myös esihenkilöiden rooli katsotaan tärkeäksi osaksi, kun kokonaisuutta rakennetaan. Koska toimintatutkimus katsotaan tavallisten ihmisten harjoittamaksi tutkimustoiminnaksi, asetetaan maallikkotutkijoiden asema usein kyseenalaiseksi tutkijoiden toimesta. Tätä pidetään jopa ammatti-piireissä epätieteellisenä toimintana, vaikka tosiasiansa tieteen tulisikin palvella juuri käytäntöä, jolloin toimintatutkimuksen osalta ainakin yksi tavoite toteutuu. Etuina taas pidetään käytäntöä, koska sillä päästään kiinni työelämän ristiriitoihin, ongelmiin ja lopuksi niiden poistamiseen. Näin ollen tiimityö, itseohjautuvuus ja suunnitelmallisuus korostuvat nykyaikana, jolloin toimintatutkimus on näihin hyvä työväline. Prosessi onkin työnkautta oppimista (Kananen ym. 2014, 138-140).

4.2 Tutkimuksellinen kehittämistoiminta

Kehittämisellä tarkoitetaan yleensä konkreettista ja tavoitteellista toimintaa. Tällöin kehittämistoiminnan laajuus, kohde, lähtökohta ja organisointitapa voivat olla kuitenkin hyvin vaihtelevia. Sillä pyritäänkin muutokseen, jonka tavoitteena on kehittää parempaa tai tehokkaampaa, kuin aiemmin on ollut. Tässä keskeisintä onkin tavoitteellisuus. Tulee myös ymmärtää kehittämisen kohde eli mitä kehitetään, käytössä olevat välineet ja miksi kehitetään, sekä kenen näkökulmasta kehittämistä perustellaan. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta kohdistuu tutkimuksen ja kehittämistoiminnan kohtaamiseen. Tällöin aihetta voidaan lähestyä molemmista tulokulmista. Kehittämisen suunnasta lähestyttäessä hyödynnetään ainoastaan tarpeenmukaisia tutkimuksellisia menetelmiä ja logiikkaa. Kyseessä on käytännölliset toteutustavat, kehittämistoiminnan tuloksia ja johtopäätöksiä pyritään kuitenkin nostamaan käsitteelliseen muotoon tutkimuksellisten asetelmien ja tiedontuotannon avulla. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta on taas tiedonmuodostuksen tapa, jossa tutkimus on avustavassa roolissa. Tällöin pyritäänkin samalla tuottamaan perusteltua tietoa, jonka tavoitteena on konkreettinen muutos (Toikko & Rantanen 2009, 13-22).

Kehittämisprosessi on toteutettu lineaarisena mallina (kuvio 4.), joka koostuu tavoitteen määrittämisestä, suunnittelusta, toteuttamisesta, sekä päättämisestä arvioinnista (Toikko ym. 2009, 64).



Kuvio 4: Lineaarinen malli

Toikko ym. (2009, 64) mukaan Virtanen (2000) on todennut, että ensimmäisenä projektille määritellään tavoite. Se perustuu yksittäiseen ideaan, tunnistettuun tarpeeseen tai ulkoiseen paineeseen, joka voi olla esimerkiksi toimintaympäristön muutos. Tavoitteen määrittelyssä pyritään rajattuihin ja selkeisiin tavoitteisiin, joille voidaan tarvittaessa laatia myös alatavoitteita. Tavoitemäärittely on projektin perusta, jonka varaan myöhempi prosessi rakentuu.

Kun projektissa on päästy suunnitteluvaiheeseen, sille laaditaan riskianalyysi ja mietitään, ketkä osallistuvat projektin toteuttamiseen. On mahdollista tehdä myös esiselvitys tai esitutkimus, jonka tarkoituksena on suorittaa kartoitus aiotun hankkeen teknis-taloudellisista edellytyksistä, sekä varmistaa, että projektin ennakoitu lopputulos tukee organisaation toiminnallisia tavoitteita. Suunnittelun lopputuloksenatuloksena syntyy tarkennettu projektisuunnitelma. Tämä sisältää aikataulun, budjetin, riskianalyysin, resurssianalyysin, projektiorganisaation, työsuunnitelman, sekä viestintä- ja dokumentointisuunnitelman. Keskeisintä suunnitelmassa on myös vastuiden määrittely (Toikko ym. 2009, 64-65).

Toteutusvaiheessa projekti ”elää” aina jonkin verran. Tällöin projektisuunnitelmaa saatetaan joutua muuttamaan tai ainakin täydentämään. Tarkennetulla projektisuunnitelmalla pyritään täsmentämään mihin hankkeella pyritään ja ketkä siihen osallistuvat. Toteutusvaiheen aikana valmistetaan suunnitelman mukainen malli, prosessi tai tuote. Toteutukseen liittyy hankkeen tulosten käyttöönotto, jolloin pyritään varmistamaan, että tulokset ovat myös hyödynnettävissä tai levitettävissä (Toikko ym. 2009, 65).

Projektin päättäminen ja arviointi on viimeinen vaihe. Projekti on aina ajallisesti rajattu, joten sillä täytyy olla selkeä päätepiste. Vaikka projekteilla onkin luontainen taipumus jatkua, kun prosessin kuluessa esiin nousseita kehitysehdotuksia ryhdytään käyttöönottovaiheessa toteuttamaan, nämä tehtävät kannattaa kuitenkin projektoida erikseen. Projekti pyritään lopettamaan hallitusti, jolloin suunniteltuun päätös vaiheeseen kuuluu projektin loppuraportointi, projektiorganisaation purkaminen, sekä jatkoideoiden esittäminen (Toikko ym. 2009, 65).

4.3 Palvelumuotoilu

Ahosen (2017, 28-29) mukaan johdon taholta tulee luoda sopivat puitteet ja tarvittavat resurssit, jotta kentällä työntekijät osaisivat, uskaltaisivat tai jaksaisivat osallistua innovatiivisen toiminnan kehittämiseen. Koska sosiaali- ja terveysala on tarkkaan säädeltyä ja määriteltyä, tulee uudenlaisten mallien, sekä toimintatapojen luominen lähteä asetetuista konsepteista. Kehittämisessä tuleekin huomioida sellaiset raamit, että toteutusmahdollisuus voi olla irrallista päivittäisestä toiminnasta. Näin ollen siitä tulisi suunnitelmallisempaa, päämäärätietoisempaa ja yhdenmukaisempaa. Sosiaali- ja terveysalalla onkin monesti totuttu toimimaan, kuten vuosikymmeniä sitten.

Opinnäytetyön tekeminen onkin yksi hyvä perusta kehittää uutta työn ohella. Yhtenä luonnollisena mallina voidaan pitää palvelumuotoiluprosessia, joka soveltuu hyvin myös sosiaali- ja terveysalalle. Siinä kuvauksena toimii viiden vaiheen prosessi, jossa ymmärrys, muotoilu, kokeilu, toteutus ja arviointi muodostaa tässä ketjussa kokonaisuuden. Tässä palvelumuotoilun prosessissa hyötymään pääsevät silloin asukas, palveluntarjoaja ja palvelun tuottaja (Ahonen 2017, 74-75).

5 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyön toteutus alkoi alkusyksystä 2020, jolloin pidin tapaamisen yksikön päällikön ja tiimiesimiehen kanssa. Tässä tapaamisessa toin esille, että voin lähteä toteuttamaan opinnäytetyön aihetta. Samalla sovimme työaikajärjestelyistä, jolloin pystyin panostamaan niin opinnäytetyön tekemiseen, kuin työn tekemiseenkin, jolloin molemmat tukivat opinnäytetyöprosessia. Varhaisen puuttumisen -mallin suunnitteluun osallistui lisäksi moniammatillinen työyhteisö, sekä muutama asukas. Koronapandemia vaikutti osaltaan opinnäytetyön tekemiseen, lähinnä hidastavana tekijänä, koska pandemian aikana oli ollut erilaisia rajoituksia sosiaali- ja terveyden alan asumispalveluyksiköissä. Toukokuussa 2021 Varhaisen puuttumisen -malli oli jaettu sähköisesti koko moniammatillisen työyhteisön arvioitavaksi ja kommentoitavaksi, sekä muutosehdotuksille. Kahden asukkaan kohdalla tämä tapahtui suusannallisesti paperilomakkeilta.

5.1 Varhaisen puuttumisen -mallin suunnittelu

Varhaisen puuttumisen -malliin valittiin suunnitteluvaiheessa sisällöksi seuraavat asiat:

Ensimmäisenä todetaan asukkaan sen hetkinen tilanne. On olemassa monta erilaista syytä tai tapahtumaa, miksi asukkaan kanssa käydään Varhaisen puuttumisen -keskustelu. Niitä voivat olla esimerkiksi syntyneet vuokravelat, kiinteistön tai sen materiaalin vahingoittamien, henkilökuntaan kohdistunut asiaton käytös tai väkivallan uhka, sekä muunlainen

asumispalveluyksikön sääntöjen tahallinen noudattamatta jättäminen. Se voi yhtä lailla koskea myös tilannetta, jossa asukas on tuhonnut tai varastanut asukastoverin omaisuutta, käyttäytynyt asiattomasti häntä kohtaan, uhannut väkivallalla tai jopa toteuttanut sitä. Yhtälailta kyseessä voi olla myös muu tapahtuma, asukkaan yhtäkkisesti muuttunut käytös tai muutos päihteiden käytössä, joka herättää huolta ja siihen on koettu tarpeeksi puuttua. Jokainen asukas on kuitenkin aina omanlaisensa ihminen ja näin ollen henkilökunnan ammattitaito nousee suurimpaan rooliin siinä, että erilaisiin tilanteisiin tai tapahtumiin pystyttäisiin puuttumaan jo etupainotteisesti tai välittömästi jo tapahtuneen jälkeen.

Seuraavaksi tulee huomioida asukkaan tukeminen. Ensimmäisenä ei välttämättä tulisi mieleen, että perinteisellä kriisityöllä on annettavaa myös Varhaisen puuttumisen -malliin. Ennen kaikkea asukkaan näkökulmaa ajatellen. Katastrofi- ja kriisityössä ovat asiakkaat itse tuoneet seuraavaa esille, kun heiltä on kysytty, millaista tukea he kaipaavat. Esimerkkinä tällaisista ovat varhaista, etsivää tukea kaipaavat ja heiltä itseltään kysyttäisiin myös tuen tarpeen laadusta. Ennen kaikkea ammatillista tukea kaivataan työntekijälähtöisesti, jotta he eivät itse joudu sitä pyytämään työn omaisesti. Lisäksi esille on tuotu, että tukea tulisi antamaa enemmän, kuin vain yhden kerran. Myös tilanteesta riippuen, sosiaalinen verkosto, eli tässä tapauksessa asumispalveluyksikkö saattaa kaivata tukea. Tällöin kyseessä voi olla esimerkiksi tapahtuma, jossa joku muu asukas on nähnyt jonkin tilanteen tai asia, josta on hyvä tiedotta koko yhteisöä ja sitä kautta kertoa myös tarjottavan tuen mahdollisuuksista (Hedrenius & Johansson 2013, luku 1).

Vuorovaikutteisuuden tärkeys asukaskontaktissa. Vuorovaikutuksen suhteen tulee huomioida myös asukkaan haasteet. Taustalla voi olla niin aktiivista päihteiden käyttöä, kuin mielenterveysongelmaa, joka ei ole hoitotasapainossa tai mahdollisesti edes pystytty määrittämään terveydenhuollon ammattilaisten toimesta. Näin ollen työntekijän tulee huomioida omaa toimintaansa kohtaamisessa. Vuorovaikutuksesta tuleekin ensimmäiseksi mieleen erilaiset keskustelut eli se, kun ihmiset puhuvat keskenään. Kasvokkaisviestinnässä puhe muodostuu niin sanoista, kuin äänen piirteistäkin. Tähän sisältyy myös nonverbaalinen eli sanaton viestintä, jossa välittyä suhtautuminen asukkaaseen. Tällaisena voidaan pitää esimerkiksi ilmeitä, eleitä, katsetta, äänen käyttöä ja asentoa, sekä omien tunnetilojen näyttämistä. Ihminen uskoo monesti enemmän sitä, mitä näkee, kuin kuulee. Kuuleminen onkin yksi vuorovaikutuksen välttämättömistä edellytyksistä. Sitä voidaan toteuttaa esimerkiksi ymmärtääkseen, empaattisuuden osoittamisena tai kriittisenä arvioimisena. Näin ollen kaikenlainen kiire ja ennakoasenne niin puhujaa, kuin puhuttavaa asiaakin kohtaan tulee välttää (Isotalus & Rajalahti 2017, luku 1.).

Motivaatiolla on suuri merkityksellisyys. Motivaatiolla tarkoitetaan todennäköisyyttä aloittaa, jatkaa ja sitoutua tiettyyn muutosstrategiaan. Se voi vaihdella epäilyksestä voimistumiseen, jolloin sisäiset tekijät luovat perustan muutokselle ja ulkoiset tekijät vaikuttavat

muutosmotivaatioon. Näin ollen motivaatiota voidaan lähestyä, muuttaa ja voimistaa eri vaiheissa muutosprosessia. Erilaiset kokemukset voivatkin joko voimistaa tai heikentää sitä. Tärkeintä on, että asukasta autetaan tuntemaan, että muutos on mahdollinen ja rohkaistaan ongelmakäyttäjyksen tunnistamiseen, jolloin hän pystyy luopumaan tästä oman edun saavuttamiseksi. Tässä tuetaan tunnetta muutokseen, jolloin työntekijä pystyy auttamaan muutossuunnitelman kehittämistä, auttaa sen toteutumisessa ja jatkaa sellaisten menetelmien käyttöä, että asukas paluuta mahdolliseen ongelmakäyttäjytykseen ehkäistään. (Koski-Jännes ym. 2008, 18-21).

Tärkeää on huomioida käydyin keskustelun dokumentointi. Tässä tapauksessa se tarkoittaa, että käyty dialogi tiivistetään selkeästi ja todenmukaisesti asiakastietojärjestelmään, asukkaan palvelukortille. Sillä tarkoitetaan, että tehty työ tallennetaan tiedoksi, jolloin sitä voidaan käyttää jatkossakin toiminnan suunnitteluun, arviointiin ja päätöksen tekoon. Tuleekin muistaa, että dokumentoinnilla ei vaikuteta pelkästään työhön ja työskentelyyn vaan lisäksi myös asiakkaiden elämään. Tätä ohjaakin lainsäädäntö, kirjatun tekstin sisältö ja sen tulkitseminen (Törrönen, Hänninen, Jouttimäki, Lehto-Lundén, Salovaara & Veistilä 2016, Kääriäisen 2016, luvun 2. mukaan).

5.2 Varhaisen puuttumisen -mallin pilotointi

Pilotoinnilla tarkoitetaan palvelun testaamista henkilökunnan ja asukkaiden parissa. Sillä haettiin tuloksia ja havaintoja, jotta Varhaisen puuttumisen -mallin suunnitteluprosessia pystyttiin kehittämään vielä lisää niin henkilökunnan, kuin asukkaidenkin toimesta kohti laadukkaampaa lopputulosta (Ahonen 2017, 98).

Jokaisella moniammatillisen tiimin työntekijällä on ollut mahdollisuus perehtyä Varhaisen puuttumisen -mallin suunnitelmaan valmistelun aikana, antaa kommentteja ja muutosehdotuksia nimettömästi. Seitsemän työpäivän aikana tämän teki kahdeksan työntekijää, sekä yksi opiskelija. Tämä tapahtui aikavälillä 1.-7. toukokuuta 2021.

Sain työntekijöiltä seuraavanlaisia palautteita ja ehdotuksia, joita on huomioitu Varhaisen puuttumisen -mallin pilotointivaiheessa. Seuraavassa esittelen ne suorina lainauksina:

”Itse näkisin erityisen tärkeänä pohdinnan siitä, miten vastaavia tilanteita (erityisesti väkivaltatilanteita) voisi jatkossa pyrkiä välttämään. Toki se mainitaan, mutta sitä voisi ehkä alleviivata jollakin tapaa enemmän ja ehkä se voisi olla jopa omana kohtanaan.”

”Keskustelua asiakkaan kanssa, onko jokin toiminta-/ajatusmalli toistuvaa, tai jopa pakonomaista. Voi liittyä myös toiseen tapaamiseen...onko toistunut.”

”Olisiko jokin asteikko mitä vois käyttää tässä esim. Kuinka paljon ahdistaa tapahtunut asteikolla 1-10 ja tämä asteikko otettaisiin joka tapaamisella. Voi olla helpompi jollekin ihmiselle sanojen sijaan?”

”Voisiko olla esimerkiksi. Antaa tietoa / kertoa mistä vaikka väkivaltaisuuuteen saisi tukea? Jokin tietopaketti lyömättömän linja jne.”

Lisäksi sain kaksi asukasta tutustumaan malliin nimettömästi. Heillä oli myös halutessaan mahdollisuus antaa kommentteja ja muutosehdotuksia, mutta he eivät antaneet palautetta tai muutosehdotuksia.

5.3 Lanseeraaminen

Toteutuksen viimeisessä vaiheessa lanseerattiin Varhaisen puuttumisen -malli, joka löytyy liitteestä 1. Tällä tarkoitetaan, että tuote on markkinakelpoinen. Se on joko uusi, parannettu tai näennäisesti uusi palvelu. Tähän kuuluukin myös sisäiset ja ulkoiset toimenpiteet. Henkilöstön motivoiminen ja tukeminen on tärkeää. Lisäksi tulee huomioida kohderyhmä ja organisointi (Ahonen 2017, 103).

Yhtälailla voidaan puhua myös tuotteistamisesta, joka päättyy tuotteen levittämiseen ja markkinointiin. Levittämällä tarkoitetaan tuotteen saattamista ulkoisille markkinoille. Usein kehittämisprosessin aikaisemmat vaiheet tukevat tuotteen levittämistä. Laaja kehittämisverkosto luo hyvän perustan tuotteen levittämiselle ja markkinoinnille (Toikko ym. 2009, 87).

Varhaisen puuttumisen malli -otetaan käyttöön Ruusulankadulla 3. kesäkuuta 2021 lukien.

6 Arviointi

Kehittämistoiminnassa vaikuttavuuden arvioinnilla on keskeinen sija. Tarkastelu voidaan kohdentaa joko hankkeen arviointiin eli kehittämistoiminnan vaikuttavuuteen tai menetelmän kehittämiseen eli hyvän käytännön vaikuttavuuteen. Vaikuttavuustutkimuksen yksi ideaalimuoto on kokeellisen tutkimuksen logiikkaa noudattava tutkimusasetelma (Toikko ym. 2009, 148).

”Konkreettisen kehittämistoiminnan tuloksellisuudesta ja vaikutuksista voidaan tuottaa tietoa myös erilaisten pienimuotoisten määrällisten kartoitusten ja selvitysten avulla. Esimerkiksi asiakaspalautteiden tai työhyvinvointikyselyjen kautta on mahdollista selvittää tapahtuneita muutoksia. Tällöin kysely toistetaan kehittämistoiminnan alussa ja lopussa, mutta

pitkäkestoisessa kehittämistoiminnassa kysely voidaan toistaa esimerkiksi vuosittain” (Toikko ym. 2009, 151-152).

6.1 Tulokset

Varhaisen puuttumisen -mallia on täydennetty henkilökunnalta ja asukkailta saadun palautteen perusteella. Tästä voimme päätellä, että se on herättänyt jo valmisteluvaiheessa kiinnostusta työyhteisössä ja saanut pohtimaan mallin käyttöä käytännön työssä. Tämän perusteella onkin huomioitu esimerkiksi asukkaan käyttäytymisen hallintaa, annettu mahdollisuus kertoa numeerisella asteikolla omasta tunnetilastaan ja lisätty erilaisia yhteystahoja akuutin kriisin purkamisen alkukäsittelyä varten.

Seuraavassa on taulukoitu Varhaisen puuttumisen -malliin osallistuneet työntekijät ja asukkaat:

Työtehtävä (koulutustaso tehtävässä):	Perehtyneet:
Esihenkilöt (YAMK, AMK)	2
Palveluohjaajat (AMK)	1
Asumisohjaajat (Toinen aste jne)	5
Yhteisöohjaajat (Toinen aste jne)	0
Opiskelija (Toinen aste)	1
Yhteensä:	9

Taulukko 1: Perehtyneet henkilökunta

Tavoitettuja asukkaita yhteensä:	Lukenut:	Antanut lisäksi palautetta ja/tai muutosehdotuksia:
2	2	0

Taulukko 2: Osallistuneet asukkaat

Varhaisen puuttumisen -malliin luotiin myös työohje, joka on liitteessä 2. Tähän osallistuivat lisäksi yksikön päällikkö ja tiimiesimies.

Liitteessä 3. on kerrottu erilaisia tukipalveluja, joihin asukas voi olla itse tai halutessaan ohjaajan kanssa yhteydessä, mikäli kokisi näistä olevan apua itselleen, kun tilanne on vielä

akuutti. Asukas tullaan tarvittaessa ohjaamaan kohdennettuun sosiaali- ja terveydenhuollon palveluun, mikäli tilanne antaa siihen aiheita. Tällaisia voivat olla esimerkiksi terveysaseman tai sairaalan päivystys tai huoli-ilmoitus sosiaaliryöön.

6.2 Opinnäytetyöprosessin arviointi

Varhaisen puuttumisen -malli toteutettiin tilaaja-tuottaja -mallilla. Suurimpana syynä oli, että erilaiset asukkaiden asumiseen, vuokran maksuun- ja käyttäytymiseen liittyvät haasteet aiheuttavat vuosittain useita vuokrasopimuksen purkuja, kuten kuviossa 1. on esitelty. Tätä kautta lähdin kehittämään ”työkalua”, jolla tavoitettaisiin asukas jo ongelman alku päässä ja käynnistettäisiin interventio, jolloin asukkaalla olisi mahdollisuus korjata toimintaansa ja sitä kautta olla vaarantamatta asumistaan tai ylipäättänsä omaa tulevaisuuttaan jatkossa. Tärkeintä on, että työyhteisö ottaa mallin kokonaisuudessaan käyttöön ja on motivoitunut käyttämään sitä myös jatkossa. Näin ollen siitä saadaan pysyvä ja toimiva ”työkalu” työyhteisön arkeen ja se on luonnollisesti käytössä yhtenä työmenetelmänä tarpeen niin vaatiessa. Tällöin myös asukkaille muodostuu siitä positiivinen kuva ja mahdollinen ymmärrys, että malli on tehty ennen kaikkea heitä varten, jotta mahdolliset ongelmatilanteet saadaan käsittelyyn jo ajoissa, ennen kuin jotain vakavampaa tai jopa peruuttamatonta on jo päässyt tapahtumaan.

Varsinaista vertailupohjaa Varhaisen puuttumisen -malliin asumispalveluyksikössä ei ole. Siellä on ollut vuosia aiemmin käytössä ”Asukkaan kehityskeskustelut”, mutta niiden vaikuttavuudesta tai määristä ei ole mitään varsinaista tilastointia olemassa. Näin ollen sitä ei voi pitää vertailukelpoisena ajatellen tätä opinnäytetyön mallia. Tästä johtuen myös Työohjeeseen (liite 2.) on panostettu, jotta jatkossa asukastietojärjestelmästä pystytään keräämään tietoa eri aikavälien otannalla ja seuraamaan jopa yksittäisen asukkaan kohdalta, onko tästä mallista ollut hyötyä jatkoa ajatellen.

6.3 Itsearviointi

Opinnäytetyö oli prosessina haastava, mutta mielenkiintoinen. Uuden luominen vaatii aina aikaa, pohdiskelua ja toisaalta myös jo valmiiksi oletetun uudelleen muokkaamista. Koronapandemia ei ainakaan helpottanut opinnäytetyö-prosessia, sillä monet työelämän ja vapaa-ajan rajaukset vähensivät voimavaroja, sekä hidastivat prosessin etenemistä. Tätä ei olisi uskonut ennen opinnäytetyön aloittamista, mutta toisaalta on tärkeää huomata, että erilaiset kansainvälisetkin vastoinkäymiset vaikuttavat myös työelämään ja opintojen kulkuun, ainakin henkisellä tasolla, koska itse ei vain voi vaikuttaa sen hetkiseen kokonaistilanteeseen. Näin olen voikin sanoa, että on oppinut tämänkin prosessin aikana toimimaan tilanteen mukaan, sietämään keskeneräisyyttä ja toisaalta taas etsimään erilaisia selviytymiskeinoja, sekä uusia toimintatapoja.

Näin ollen kaiken kaikkiaan tämä oli hyvinkin opettava prosessi ja varmasti varmastikin hyvin tuleviin, uusiin työelämän haasteisiin.

6.4 Pohdinta

Asunnottomuus on edelleenkin haaste yhteiskunnalle. Sitä voidaan poliittisella ohjauksella vähentää huomattavastikin, mutta toisaalta nollatulot ei tule koskaan olemaan todellista, ellei kuntien palvelutarpeiden arvioinnissa huomioida yhä nuorempien ihmisten monisyisiä ongelmia. Ratkaisuna ei voida pitää sitä, että kaikki, jotka eivät pysty eri syistä asumaan missään muualla, kuin kadulla tai asunnottomien palvelukeskusten yö majoituksissa, ohjataan asumaan Asunto ensin -periaatteella toimivaan asumispalveluyksikköön. Tällöin asukkaan vaatimat tarpeet ja henkilökunnalle annetut resurssit eivät kohtaa palvelusopimuksen osalta.

Asunto ensin -periaatteella toimiva yksikkö voi olla joko päihteiden käytön salliva tai päihteetön. Sosiaalisen kuntoutumisen näkökulmasta päihteetön asumismuoto tarjoaa enemmän mahdollisuuksia muutosorientoituneille asukkaille. Tällaisissa yksiköissä henkilökunnan resursseista suurin osa ei kulu häiriöihin puuttumiseen, joka taas on arkipäivää päihteet sallivissa yksiköissä. Päihteettömissä yksiköissä henkilökunnalla on enemmän aikaa tukea asukkaiden osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja toimijuutta. Tulee huomioida, että lisäksi henkilökunnan ammatillinen osaaminen ja vuorovaikutuskyvyt vaikuttavat suoraan asiakkaan kuntoutumisen etenemiseen. Asuminen Asunto ensin -yksikössä ei siis suoraan takaa sosiaalisen kuntoutuksen elementtien ja asiakkaan valinnanvapauden toteutumista, vaan yksiköiden erilaisilla toimintaperiaatteilla on siihen merkityksensä (Kostilainen & Nieminen 2019, Rasilaisen 2018, 204-205 mukaan).

Varhaisen puuttumisen -malli on ennen kaikkea ratkaisu siihen, että asukas, jolla on halua, mielenkiintoa ja voimavaroja jäljellä saa konkreettista apua itselleen. Mikäli esimerkiksi asukkaan psyykinen vointi on niin heikko tai päihteiden käyttö täysin hallitsematonta, ei tällä mallilla pystytä pelkästään tukemaan asukasta vaan hänen tulisi ottaa vastaan lisäksi terveydenhuollon palveluita. Kuitenkin jatkoa ajatellen työyhteisön panos on tärkeä, sillä Varhaisen puuttumisen malli -tulee ja pitääkin kehittää aina tarpeen vaatiessa tiimin kokouksissa. Se on ainoa tapa, että tästä saadaan pysyvä ja toimiva ”työkalu” tulevaisuudessa. Mikäli malli juurtuu osaksi työyhteisön käytänteitä voi siitä tulevaisuudessa tehdä jatkotutkimuksen, jolla selvittää sen vaikuttavuutta, puutteita ja toimivuutta, jotta mallista tulisi entistäkin ehmpi ajan kuluessa.

Asiakaslähtöisen ohjauksen toteuttamisen haasteita voivat tuoda asiakkaan motivaation puute, asiakkaan epärealistiset tai hyvinvointia ja terveyttä vaarantavat tavoitteet, sekä asiakkaan vaikeudet olla osallisena prosessissa. Asiakkaan motivaation puute tai haluttomuus voi liittyä esimerkiksi turhautumiseen, joka johtuu aikaisemmista palvelukokemuksista. Asiakkaan tilannetta on ehkä selvitetty jo useaan otteeseen, arviointeja, sekä suunnitelmia

on tehty aikaisemminkin. Asukasta voi pelottaa tulevaisuus ja oma pärjääminen, minkä vuoksi asioiden pois lakaiseminen tuntuu helpommalta vaihtoehdolta, kuin niiden kohtaaminen ja suunnitelmien laatiminen. Asukas voi asettaa itselleen myös sellaisia tavoitteita, jotka vaarantavat omaa hyvinvointia tai terveyttä. Vaikeuksia asiakkaan omien toiveiden selvittämiseen puolestaan voivat tuoda erilaiset toimintakyvyn rajoitteet. Tällöin työntekijän tulisi käyttää sellaisia menetelmiä, jotka paitsi tukevat asiakaslähtöisyyttä myös edistävät, sekä tukevat asiakkaiden hyvinvointia, terveyttä ja tavoitteita (Hujala & Taskinen 2020, Ristolainen, Roivas, Mustonen & Hujala 2020, 251 mukaan).

6.5 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyössä ja siihen liittyvässä toiminnassa on noudatettu ammattieettisiä- ja tutkimuksellisia menettelytapoja. Sosiaali-alan ammattilaisella onkin aina henkilökohtainen vastuu eettisistä ratkaisuista ja valinnoista ammatinharjoittamisen yhteydessä. Näitä ovat ammatilliseen toimintaan liittyvien valintojen, keinojen, kohteiden ja seurausten tutkiminen, sekä käsittely. Omaa toimintaa tuleekin arvioida kriittisesti useammasta näkökulmasta ja näin ollen eettinen harkinta edellyttää myös työyhteisön yhteistä keskustelua (Arki, arvot ja etiikka 2017, 25). Tieteellisen tiedon keskeinen tunnusmerkki on luotettavuus.

Tutkimusmenetelmiin, tutkimusprosessiin ja tutkimustuloksiin kohdistuukin kysymys tutkimuksen luotettavuudesta. Se tarkoittaa kuitenkin ennen kaikkea käyttökelpoisuutta kehittämistoiminnassa. Vaikka kehittämistoiminnan yhteydessä syntyvä tieto onkin todenmukaista, se ei ole pelkästään riittävää, vaan sen tulee olla myöskin hyödyllistä (Toikko ym. 2009, 121-122).

Opinnäytetyöprosessin aikana ei ole esiintynyt opinnäytetyön luotettavuuteen tai eettisyyteen kohdistuvia epäilyjä tai kysymyksiä. Tässä opinnäytetyössä ei käsitelty suorasti tai epäsuorasti todellisia henkilötietoja.

Lähteet

Painetut

Ahonen, T. 2017. Palvelumuotoilu sotessa. Palvelumuotoilun käsikirja sosiaali- ja terveysalan palvelujen kehittämiseen. 2. painos. Espoo: Muutoksen voima.

Forss, P. & Vatula-Pimiä, M-L. 2014. Sosiaalinen turva ja hyvinvointi. 5. uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Fredriksson P. (toim.) 2018. Yömajasta omaan asuntoon. Suomalaisen asunottomuuspolitiikan murros. Helsinki: Into.

Helminen, J. (toim.) 2016. Sosiaaliohjaus - lähtökohtia ja käytäntöjä. 1. painos. Helsinki: Edita.

Hujala, A. & Taskinen, H. (toim.) 2020. Uudistuva sosiaali- ja terveysala. Tampere: Tampere University Press

Isotalus, P. & Rajalahti, H. 2017. Vuorovaikutus johtajan työssä. E-kirja. Helsinki: Alma Talent.

Kananen, J. & Makkonen, T. (toim.) 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 185.

Koski-Jännes, A., Riittinen, L. & Saarnio, P.(toim.) 2008. Kohti muutosta. Motivointimenetelmiä päihde- ja käyttäytymisongelmiin. Helsinki: Tammi.

Kostilainen, H. & Nieminen A. (toim.). 2019. Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Diak Työelämä 13. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Tampere: Juvenes Print.

Lehtovirta, M. & Peltola, L. 2012. Ihminen mielessä. Psykologian perusteet lähihoitajalle. Helsinki: Edita.

Lundbom, P. & Herranen, J. (toim.) 2011. Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaaleja 24, 2011.

Satka, M. (toim.), Karvinen-Niinikoski, S. (toim.), Nylund, M. (toim.) & Hoikala, S. (toim.) 2005. Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Gaudeamus.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampere University Press.

Sähköiset

Ahola, H. & Dhalmann, H. 2018. Selvitys 2/2018. Asunnottomat 2007. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. Viitattu 21.10.2020.

<https://www.ara.fi/download/noname/%7B0EC77B27-5E1A-4735-ACA0-E07B4D68D54E%7D/135737>

ARA, 2021. Selvitys 2/2021. Asunnottomat 2020. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. Viitattu 11.3.2021.

<https://www.ara.fi/download/noname/%7B016E9233-B95F-4B34-AFEC-C3B6395E1263%7D/165063>

Arki, arvot ja etiikka 2017. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Talentia. Viitattu 18.5.2021.

<https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>

Asunnottomuus ohjelmien arviointi. 2019. Ympäristöministeriön julkaisuja 2019:11. YM. Viitattu 20.10.2021.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161686/YM_11_2019_Asunnottomuusohjelmien%20arviointi.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Hedrenius, P. & Johansson, S. 2013. Kriisituki. Ensiapua onnettomuuksien, katastrofien ja järkyttävien tapahtumien käsittelyyn. E-kirja. Helsinki: Tietosanoma.

Helsingin kaupunki. 2020. Asumisen tuki. Sosiaali- ja terveystalvet. Viitattu 18.1.2021.

<https://www.hel.fi/helsinki/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/sosiaalinen-tuki-ja-toimeentulo/asunnottomien-tuet-ja-palvelut/astu>

Helsingin Vieraskoti. 2021. Viitattu 25.3.2021.

<https://www.helsinginvieraskoti.fi/>

Hoiva. 2021. Meistä. Diakonissalaitoksen Hoiva Oy. Viitattu 24.3.2021.

<https://www.hoiva.fi/meista/>

Järvinen, M. 2020. Motivoiva haastattelu. Käypä hoito. Duodecim. Viitattu 1.4.2021.

<https://www.kaypahoito.fi/nix02109>

Kaakinen, J. 2012. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008-2011.

Loppuraportti. Viitattu 20.10.2020.

https://asuntoensin.fi/assets/files/2016/08/PAAVO_I_loppuraportti_J_Kaakinen_2012.pdf

Karppinen, J. & Fredriksson, P. 2016. Pitkääikäisasunnottomuuden vähentämishjelma 2012-2015. Paavo 2. Ympäristöministeriö. Viitattu 22.10.2020.

https://asuntoensin.fi/assets/files/2016/10/Paavo_2_loppuraportti.pdf

Karppinen, J. 2017. Asunto ensin -laatusuosituksset. Viitattu 11.1.2021.

<https://asuntoensin.fi/assets/files/2017/06/Asunto-ensin-laatusuosituksset-25-huhti-2017.pdf>

Karppinen, J. 2020. Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelman (AUNE) loppuraportti. Kehittämisosuuskunta Avainväki. Viitattu 19.2.2021.

<https://asuntoensin.fi/assets/files/2020/01/AUNE-ohjelman-loppuraportti-Karppinen-Kehitt%C3%A4misosuuskunta-Avainv%C3%A4ki.pdf>

Kostilainen, H. & Nieminen, A. (toim.) 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. DIAK Työelämä 13. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Viitattu 13.3.2021.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/141721/Diak_Tyoelama_13_verkko.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Lehtonen, L. & Salonen, J. 2008. Asunnottomuuden monet kasvot. Suomen ympäristö 3 / 2008. Viitattu 14.10.2020.

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/38367/SY_3_2008.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Martikainen, A. 2019. Pelastusarmeija Suomessa 130 vuotta: Eturintamassa asunnottomuutta vastaan. Viitattu 24.3.2021.

<https://www.pelastusarmeija.fi/uutisia/uutiset/pelastusarmeija-suomessa-130-vuotta-eturintamassa-asunnottomuutta-vastaan>

Matthies, A-L., Svenlin, A-R. & Turtiainen K. (toim.) 2021. Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. E-kirja. Helsinki: Gaudeamus.

Mielenterveystalo. 2021. Tietopankki. Sosiaalipalvelut. Asunnottomuus. Viitattu 28.5.2021.

<https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/Tietopankki/sosiaalipalvelut/Pages/asunnottomuus.aspx>

Nimi ovesa -raportti. 2007. Pitkääikäisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä.

https://asuntoensin.fi/assets/files/2016/09/nimi_ovessa-raportti.pdf

Omaavontasuunnitelma Auroratalo. 2021. Helsingin Diakonissalaitoksen Hoiva Oy. Viitattu 24.3.2021.

<https://s3-eu-central-1.amazonaws.com/evermade-hdl/wp-content/uploads/sites/3/2019/10/29094214/Omaavontasuunnitelma-Auroratalo-1019.pdf>

Omaavontasuunnitelma Naisten asumisyksikkö. 2021. Helsingin Diakonissalaitoksen Hoiva Oy. Viitattu 24.3.2021.

<https://s3-eu-central-1.amazonaws.com/evermade-hdl/wp-content/uploads/sites/3/2019/10/29094523/Omaavontasuunnitelma-Naisten-asumisyksikk%C3%B6-1019.pdf>

Pelastusarmeija. 2021. Helsinki. Asumispalvelut. Viitattu 24.3.2021.

<https://www.pelastusarmeija.fi/paikkakunnat/helsinki/asumispalvelu>

Pitkänen, S., Harju, H., Törmä, S., Huotari, K., Mayer, M. & Pyykkönen, S. 2019. Asunnottomuusohjelmien arviointi - Ohjelmista asunnottomuustyön vakiinnuttamiseen. Ympäristöministeriö. Viitattu 14.10.2020.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161686/YM_11_2019_Asunnottomuusohjelmien%20arviointi.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sininauhakoti. 2021a. Työmme ja arvomme. Sininauha Oy. Viitattu 24.3.2021.

<https://www.sininauhakoti.fi/sininauha-oy/tyomme-ja-arvomme/>

Sininauhakoti. 2021b. Asumisyksiköt ja asunnot. Ruusulankatu - Helsinki. Sininauha Oy. Viitattu 24.3.2021.

<https://www.sininauhakoti.fi/asumisyksikot-ja-asunnot/ruusulankatu-helsinki/>

Sininauhakoti. 2021c. Asumisyksiköt ja asunnot. Pessi - Helsinki. Sininauha Oy. Viitattu 24.3.2021.

<https://www.sininauhakoti.fi/asumisyksikot-ja-asunnot/peSSI-helsinki/>

Tiitinen, V. 2002. Selvityksiä 8/2002. Valtion asuntorahasto. Viitattu 21.10.2020.

<https://www.ara.fi/download/noname/%7B3D27D105-6317-4394-8C61-D27CD74C7BDD%7D/23266>

Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lundén, T., Salovaara P. & Veistilä M. (toim.) 2016. Vastavuoroinen sosiaalityö. E-kirja. Helsinki: Gaudeamus

Verkostokehittäjät -hanke. 2017. Asunto ensin -laatusuosituksset. AUNE 2016-2019. Viitattu. 15.1.2021.

<https://asuntoensin.fi/assets/files/2017/10/Laatusuosituksset.pdf>

Viitala, R. & Jylhä, E. 2019. Johtaminen. Keskeiset käsitteet, teorit ja trendit. E-kirja. Edita: Helsinki.

Vvary. 2021. Vailla vakinaista asuntoa ry. Viitattu 24.3.2021.

<https://vvary.fi/>

Vvary asumispalvelut. 2021. Vailla vakinaista asuntoa ry. Viitattu 24.3.2021.

<https://vvary.fi/asumispalvelut/>

Y-säätiö. 2021. Asunnottomuus Suomessa. Viitattu 25.5.2021.

<https://ysaatio.fi/asunnottomuus-suomessa>

Julkaisemattomat

Tampuuri. 2021. Kiinteistöhallinnan järjestelmä. Visma Tampuuri Oy.

Kuviot

Kuvio 1: Puretut vuokrasopimukset 2018-2020	7
Kuvio 2: Asunnottomuus Suomessa 1997-2020.....	11
Kuvio 3: Asunnottomuus Helsingissä 1997-2020	14
Kuvio 4: Lineaarinen malli.....	23

Taulukot

Taulukko 1: Perehtyneet henkilökunta	28
Taulukko 2: Osallistuneet asukkaat	28

Liitteet

Liite 1: Varhaisen puuttumisen -malli	39
Liite 2: Varhaisen puuttumisen -mallin työohje.....	41
Liite 3: Varhaisen puuttumisen -mallin tukipalvelut	43

Liite 1: Varhaisen puuttumisen -malli

VARHAISEN PUUTTUMISEN -MALLI

Asukastapaamisia ohjaava keskustelurunko. Olethan muistanut perehtyä myös työhjeeseen?

ENSIMMÄINEN TAPAAMINEN

Kerrotaan, miksi tapaamme (Varhainen puuttuminen) ja miten tapaamisen kulku etenee.

Käydään läpi syy, miksi tapaamme. Asukas kertoo oman näkemyksensä ja henkilökunta omansa.

Ruvetaan purkamaan tapahtunutta. Seuraavassa kysymysmalleja, joita henkilökunta voi käyttää:

- miten koet tapahtuneen; osaatko tai haluatko kertoa, mikä siihen johti?
- miten tilanteen olisi voinut mielestäsi välttää?
- mitä tilanteen seurauksena olisi voinut tapahtua pahimmillaan?
- mitä koet tästä tilanteesta itsellesi seuranneen; jotain hyötyä, haittaa jne?
- entä miten koet, millä tavalla tapahtuma on vaikuttanut muihin asukkaisiin tai työntekijöihin?
- tuntuuko sinusta, että tapahtuma on vaikuttanut koko yksikön ilmapiiriin ja muuttanut sitä ainakin hetkellisesti jollain tapaa?
- haluatko kertoa, miltä sinusta tuntuu tällä hetkellä kyseinen tapahtuma? (mikäli asukas ei osaa tässä hetkessä kertoa, millaisen tunnetilan se on aiheuttanut, työntekijä voi esimerkiksi ehdottaa asukkaalle, että hän voi kertoa numeraalisesti 1-10 väliltä, kokeeko tapahtuneesta ahdistuneisuutta, surua, mielihyvää jne.)
- miten vastaavanlaisen tilanteen voisi välttää jatkossa; haluatko itse tuoda esille ratkaisumalleja vai haluatko tähän henkilökunnalta tukea?
- asukkaan vapaa sana, mitä haluaa vielä tuoda mahdollisesti esille tilanteeseen liittyen?

Mikäli kyseessä on esimerkiksi väkivaltaan liittynyt tapahtuma, on ennen kaikkea hyvä käydä asukkaan kanssa vielä läpi, kuinka voi välttää vastaavan tapahtumista jatkossa. Lisäksi molempien on hyvä tiedostaa, kokeeko asukas esimerkiksi väkivallankäytön pakonomaisena ratkaisumallina ja miten siihen voisi löytää toisenlaisen ratkaisutavan.

Käydään tapaamisen kulun sisältö läpi asukkaan kanssa tiivistetysti, sovitaan mahdollinen pohtimistehtävä tapahtumaan liittyen ja sovitaan seuraava tapaaminen.

TOINEN TAPAAMINEN

Käydään ensimmäisen tapaamisen sisältö tiivistetysti läpi ja käydään tämän tapaamisen kulku läpi.

Ruvetaan purkamaan asukkaan kanssa läpi edellisen tapaamisen sisältöä. Seuraavassa kysymysmalleja, joita henkilökunta voi käyttää:

- minkälaisia ajatuksia sinulla on herännyt edellisestä tapaamiskerrasta?
- oletko miettinyt tarkemmin itse tapahtunutta?
- jos asukkaalle on annettu pohtimistehtävä edellisessä tapaamisessa niin sen sisältö puretaan
- asukas voi pukea tapahtuneen omilla sanoilla ja kertoa, miten hän sen itse kokee osana elämäänsä? (Esimerkiksi: jos kyseessä väkivaltatilanne niin väkivallan käytön, jos materiaalin vahingoittaminen niin tapansa kohdella muiden ja omaa omaisuutta, jos vuokravelan syntyminen niin oman rahan hallinta ja oma kokemus siitä, kun jää velat saamat jne.)
- onko vielä jokin asia, joka on jäänyt askarruttamaan tai haluaa ottaa esille tilanteeseen liittyen?

Käydään tapaamisen kulun sisältö läpi asukkaan kanssa tiivistetysti, sovitaan mahdollinen pohtimistehtävä tapaamisen sisältöön liittyen, jos asukas kokee siitä olleen hyötyä edellisen tapaamiskerran jälkeen ja sovitaan seuraava tapaaminen.

KOLMAS TAPAAMINEN

Käydään ensimmäisen ja toisen tapaamisen sisältö yhteen tiivistettynä läpi.

Jos asukkaalla on ollut pohtimistehtävä niin se puretaan.

Asukas voi kertoa omin sanoin, miten on kokenut nämä tapaamiset ja onko saanut niistä itselleen jotain hyötyä, ajateltavaa tai muuta matkaansa.

Asukkaalle on hyvä tuoda esiin, että henkilökunta on aina tavoitettavissa ja käytössä, joten heiden puoleensa kannattaa aina kääntyä enemmän, kuin hakea ”oman käden oikeutta” asioiden hoidossa.

Olet nyt tavannut omaohjattavaasi kolme kertaa säännöllisesti. Näin ollen voitte sopia jatkotapaamisen muihinkin asioihin liittyen tai pelkään omaohjattavakeskusteluunkin. Tämä on hyvä huomioida, jos esimerkiksi asukasta on ollut vaikeaa tavoittaa aiemmin, mutta nyt pystynyt sitoutumaan sovittuihin tapaamisiin.

Liite 2: Varhaisen puuttumisen -mallin työohje

VARHAISEN PUUTTUMISEN -MALLI

TYÖOHJE

Lähtökohdat:

Varhaisen puuttumisen -mallia sovelletaan, kun asukkaasta on herännyt huoli. Se voi olla yhtä hyvin väkivaltatilanne, asiaton käytös, vuokravelka, kiinteistön/omaisuuden vahingoittaminen tai äkillinen muutos asukkaan käyttäytymisessä. Sille ei ole mitään yksittäistä tekijää, jonka voisi nimetä vaan ennen kaikkea huoli asukkaan sen hetkisestä tilanteesta, toiminnasta tai voinnista.

Varhaisen puuttumisen -malli perustuu Motivoivaan haastatteluun, koska sen tulee tapahtua asukkaan omasta tahdosta ja sillä tavoitellaan näin ollen elämäntapamuutosta. Siinä tulee käyttää kuntouttavaa työtettä, huomioiden sosiaalinen vahvistaminen ja kuntoutus, sekä voimaannuttaminen osallistaen. Näistä kaikista löydät esimerkiksi googlettamalla asiasisältöiset lähteet, mikäli jokin näistä on päässyt vuosien aikana unohtumaan 😊

Myös henkilökunnan jäsenen/jäsenten tulee olla motivoituneita käyttäessään Varhaisen puuttumisen -mallia. Asukas kyllä havaitsee nopeasti, jos vastapuoli ei ole siihen sitoutunut

Käytäntö:

Jokaisen työntekijän tulee perehtyä asukkaan tilanteeseen, tapaamiseen liittyviin DomaCare -kirjauksiin ja koko työohjeeseen ennalta, ennen kuin sopii asukkaan kanssa tapaamisen.

Tilanteesta riippuen, on hyvä miettiä, käydäänkö kolmiosainen tapaaminen asukkaan kanssa pelkästään omaohjaajan toimesta vai tarvitseeko mukana olla myös joku toinen työntekijä. Tällainen voisi olla esimerkiksi tilanne, jossa käydään läpi syntyneitä vuokravelkaa, jolloin palveluohjaajan olisi hyvä olla ensimmäisellä kerralla mukana tai väkivaltatilannetta, jossa tiimiesimies olisi ensimmäisellä kerralla mukana. Jatkosta voi sopia sitten ensimmäisen tapaamiskerran jälkeen

On hyvä huomioida myös työvuorolista, vapaat ja mahdolliset vuosilomat jne. Jos esimerkiksi omaohjaaja jää vuosilomalle, hän voi sopia toisen ohjaajan kanssa, että jatkaa tapaamisia,

jos se asukkaalle. Tässäkin on taas hyvä muistaa mikä tilanne, kuka asukas ja millainen lopputulos tästä seuraa

Asukkaan asiointikunto tulee huomioida ennen tilaisuuden aloittamista; esimerkiksi liian päihtynyt tai aggressiivisessa tilassa oleva asukas voi olla jo pelkästään työturvallisuusriski tai hän ei pysty sisäistämään keskustelua

Tapaaminen tapahtuu rauhallisessa tilassa (esimerkiksi jompikumpi aulan neukkareista tai Ruuslankadun kulma -neukkarissa) ja on kestoaltaan noin 30-45 minuuttia. Tässäkin tulee huomioida asiasisältö ja se, ettei se karkaa itse aiheesta muualle. Paras aika tälle on arkisin päivällä, kun yksikössä on enemmän työntekijöitä paikalla, jolloin itse tapaamiseen pystyy keskittymään hyvin

Työntekijän tulee siis kiinnittää huomiota myös omaan toimintaansa; on läsnä, huomioi sanattoman viestinnän (eleet, ilmeet jne), antaa asukkaan puhua, mutta tarpeen tullen osaa rajata keskustelun pysymään aiheessa ja asiallisena, sekä huomio, että tekee itselleen mahdollisia muistiinpanoja paperille, eikä samaan aikaan kirjaa koko tapahtumaa tietokoneella (DomaCaren -palvelukortilta voi tulostaa itselleen ”tukimateriaaliksi” tapahtumaan liittyvät kirjaukset). Asukas on nyt keskiössä.

Tapaamiskertoja on kolme: ensimmäinen järjestetään mahdollisimman pian tapahtuneen jälkeen, olosuhteet kuitenkin huomioiden. Toinen tapaaminen järjestetään noin viikon kuluttua ensimmäisestä tapaamisesta. Kolmas ja viimeinen kerta noin kahden viikon kuluttua toisesta tapaamisesta. Tässä hyvä huomioida käsiteltävän asian laatu, jolloin omaohjaajan on hyvä arvioida tilanteen mukaan, onko kenties kaksi viikkoa liian pitkä väli ja otetaankin jo viikon päästä

Jokaisen tapaamisen jälkeen kirjataan omaohjaajan toimesta DomaCareen, asukkaan palvelukortille. Tekstin tulee olla tiivis ja todenmukainen, sisältäen koko keskustelun kulun.

Tiimissä on hyvä käydä läpi joko jokainen tapaamiskerta viikoittain tai vaihtoehtoisesti kaikki kolme kertaa tiivistettynä viimeisen tapaamiskerran jälkeen. Tämäkin riippuu varmasti tapahtuman laadusta ja voidaan sopia erikseen.

Liite 3: Varhaisen puuttumisen -mallin tukipalvelut

TUKIPALVELUJA ASUKKAALLE TARJOTTAVAKSI AKUUTTIIN TILANTEESEEN

Mieli ry:n Kriisipuhelin 09 2525 0111 (mpm/pvm)

- keskusteluapua ympäri vuorokauden, vuoden jokaisena päivänä
- nimettömänä kaikkiin tilanteisiin, joihin kaipaa akuuttia keskusteluapua

<https://mieli.fi/fi/tukea-ja-apura/kriisipuhelin-keskusteluapua-numerossa-09-2525-0111>

Nollalinja (THL ja SetlementtiTampere ry) 0800 05005 (maksuton)

- keskusteluapua ympäri vuorokauden, vuoden jokaisena päivänä
- nimettömänä kaikille, jotka ovat kokeneet henkistä, fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa tai niiden uhkaa

<https://www.nollalinja.fi/>

Ehyt ry:n päihdeneuvonta 0800 900 45 (maksuton)

- päihteisiin liittyvää keskusteluapua ympäri vuorokauden, vuoden jokaisena päivänä
- nimettömänä niin omaan, läheisen, kuin asukkaankin päihteiden käyttöön liittyen

<https://ehyt.fi/paihde-peli-info/paihdeneuvonta/>

Peluuri auttava puhelin 0800 100 101 (maksuton)

- peliongelmiin liittyvää tukea, neuvoa ja ohjausta arkisin klo 12-18
- nimettömänä niin omaan, kuin itselle tärkeän ihmisen peliongelmiin liittyen

<https://www.peluuri.fi/>

Rikosuhripäivystys 116 006 (maksuton)

- rikoksen uhrille keskusteluapua arkisin klo 9-20
- nimettömänä, ohjaavat tarvittaessa eteenpäin

<https://www.riku.fi/palvelut/rikosuhripaivystys-116-006/>

Miessakit ry. Lyömätön linja, ajanvaraus 044 751 1334 (mpm/pvm)

- miehille suunnattu toimintamuoto lähisuhde- ja perheväkivaltaan liittyen
- asiakkaaksi voivat hakeutua kaikki henkistä tai fyysistä väkivaltaa seurustelukumppaniaan, puolisoaan, lastaan tai muuta läheistään kohtaan käyttäneet miehet, sekä myös miehet, jotka pelkäävät käyttävänsä väkivaltaa tai haluavat arvioida omaa ja perheensä avun tarvetta

<https://www.miessakit.fi/toimintamuodot/lyomaton-linja/>

Maria Akatemia Avoin linja -puhelinpäivystys 09 7562 2260 (mpm/pvm)

- valtakunnallinen puhelinpäivystys naisille, jotka käyttävät tai pelkäävät käyttävänsä väkivaltaa

- vaihtelevat päivystysajat löytyvät: <https://www.mariaakatemia.fi/toiminta/ehkaiseva-vakivaltatyo/>